

Univerzita Pardubice

**Fakulta ekonomicko-správní
Ústav správních a sociálních věd**

**Činnost Úřadu práce ČR na úseku nepojistných sociálních dávek a její
dopady na domácnosti**

Iveta Svobodová

**Bakalářská práce
2013**

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Iveta Svobodová**
Osobní číslo: **E10350**
Studijní program: **B6202 Hospodářská politika a správa**
Studijní obor: **Veřejná ekonomika a správa**
Název tématu: **Činnost Úřadu práce ČR na úseku nepojistných sociálních dávek a její dopady na domácnosti**
Zadávací katedra: **Ústav správních a sociálních věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

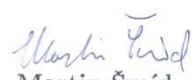
Práce bude zaměřena na činnosti Úřadu práce ČR spojené s rozhodováním o nepojistných sociálních dávkách a jejich výplatou, a bude analyzovat jejich dopady na jednotlivce a domácnosti.

Práce bude obsahovat:

- charakteristiku obecných pojmů
- změny spojené se sociální reformou - stav oblasti NSD do 31.12.2011 a po 1.1.2012
- přehled nepojistných sociálních dávek, podmínky nároku
- proces rozhodování o dávkách - správní řízení, sociální šetření
- systém výplaty dávek pomocí sociální karty
- NSD podle Nařízení EU
- analýzu objemu vyplácených dávek
- analýza dopadu sociální reformy na domácnosti na příkladu několika rodin.

Rozsah grafických prací: —
Rozsah pracovní zprávy: cca 30 stran
Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická
Seznam odborné literatury:

BŘESKÁ, Naděžda, Eva BURDOVÁ, Lucie VRÁNOVÁ, Státní sociální podpora: s komentářem a příklady. 12.aktualiz. a dopl. vydání, Olomouc: ANAG, 2008, 223 s., ISBN 80-7079-975-7
KREBS, V a kolektiv, Sociální politika, Praha: ASPI, a.s. 2007, 504 s., ISBN 978-80-7357-276-1
ŽIŽKOVÁ, J., Základy sociální politiky, Praha: Vysoká škola ekonomická 1993, 157 s., ISBN 80-7079-975-7,
Zákon č. 73/2001 Sb., o Úřadu práce České republiky,
Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře,
Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi
Zákon č. 329/2001 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením,
Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách,
Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád.

Vedoucí bakalářské práce:
JUDr. Martin Šmíd
Ústav správních a sociálních věd
Datum zadání bakalářské práce: 27. června 2012
Termín odevzdání bakalářské práce: 30. dubna 2013

doc. Ing. Renáta Myšková, Ph.D.
děkanka

L.S.

doc. Ing. Jolana Volejňková, Ph.D.
vedoucí ústavu

V Pardubicích dne 16. října 2012

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 30.4.2013

Iveta Svobodová

PODĚKOVÁNÍ:

Tímto bych ráda poděkovala svému vedoucímu práce JUDr. Martinu Šmídovi za jeho odbornou pomoc, cenné rady a poskytnuté materiály, které mi pomohly při zpracování bakalářské práce.

ANOTACE

Tato práce by měla sloužit k objasnění problematiky poskytování nepojistných sociálních dávek, vzniku nároku na tyto dávky a postavení Úřadu práce ČR v této oblasti. Budou zde popsány změny, k nimž došlo v rámci sociální reformy od 1.1.2012, jednotlivé druhy dávek, řízení o těchto dávkách a bude provedena analýza celkových výdajů a analýza jednotlivých nároků modelových rodin.

KLÍČOVÁ SLOVA

Úřad práce ČR, sociální reforma, nepojistné sociální dávky, správní řízení, karta sociálních systémů.

TITLE

Activities of the Labour Office CZ in the sphere of non-insurance social benefits and their impact on households.

ANNOTATION

This work should serve to clarify the issue of the provision of non-insurance social benefits, entitlement to these benefits, and role of Labour Office of the Czech Republic in this area. It also describes the changes that have occurred in the context of social reform from January 1st 2012, the types of benefits, management of these benefits and to analyze the total costs and claims of model families.

KEYWORDS

Labour Office CZ, social reform, non-insurance social benefits, administrative procedure, social system card.

OBSAH

ÚVOD	10
1. SOCIÁLNÍ ZABEZPEČENÍ V ČR	11
1.1 Organizační uspořádání systému sociálního zabezpečení v ČR	11
1.2 Úloha Úřadu práce ČR v systému sociálního zabezpečení	12
2. SOCIÁLNÍ REFORMA.....	14
3. NEPOJISTNÉ SOCIÁLNÍ DÁVKY	17
3.1 Životní a existenční minimum	17
3.2. Státní sociální podpora.....	18
3.2.1 Rozhodný příjem.....	18
3.2.2 Okruh oprávněných osob	19
3.2.3 Nezaopatřenost	19
3.2.4 Dávky poskytované v závislosti na výši příjmu	20
3.2.5 Dávky poskytované nezávisle na výši příjmu	23
3.2.6 Podmínky nároku na dávky	24
3.3. Dávky pomoci v hmotné nouzi	24
3.3.1 Okruh oprávněných osob a společně posuzovaných osob	25
3.3.2 Příjmy	26
3.3.3 Stav hmotné nouze	26
3.3.4 Příspěvek na živobytí.....	27
3.3.5 Doplatek na bydlení	28
3.3.6 Mimořádná okamžitá pomoc	29
3.4 Dávky pro osoby se zdravotním postižením	30
3.4.1 Příspěvek na mobilitu	30
3.4.2 Příspěvek na zvláštní pomůcku	30
3.5 Příspěvek na péči.....	31
3.6 NSD v rámci Evropské unie.....	33
4. ŘÍZENÍ O DÁVKÁCH A JEJICH VÝPLATA	35

4.1 Správní řízení.....	35
4.2 Povinnost a odpovědnost účastníka řízení	35
4.3 Sociální šetření	36
4.4 Výplata dávek	37
4.4.1 Karta sociálních systémů	37
5. ANALÝZA VÝDAJŮ NA NEPOJISTNÉ SOCIÁLNÍ DÁVKY A ANALÝZA NÁROKŮ	40
5.1 Vývoj výdajů na dávky SSP	40
5.2 Vývoj výdajů na dávky hmotné nouze, příspěvku na péči a dávek pro zdravotně postižené občany.....	41
5.3 Analýza nároku modelových rodin.....	44
5.3.1 Analýza rodiny A – úplná rodina	45
5.3.2. Analýza rodiny B – jednotlivec, invalidní důchodce.....	48
5.3.3 Analýza rodiny C – matka samoživitelka	50
ZÁVĚR.....	54
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	57

SEZNAM TABULEK

Tabulka č.1: Částky životního minima platné od 1. ledna 2012 v Kč za měsíc.....	17
Tabulka č. 2: Výše přídavku na dítě podle věku.....	20
Tabulka č. 3: Výše nákladů srovnatelných s nájemným pro období od 1.1.2013 do 31.12.2013.....	21
Tabulka č. 4: Výše normativních nákladů pro bydlení v nájemních bytech platné od 1.1.2013.....	21
Tabulka č. 5: Výše normativních nákladů pro bydlení v družstevních bytech a bytech vlastníků platné od 1.1.2013 do 31.12.2013.....	22
Tabulka č. 6: Výše částek, které se započítávají za pevná paliva pro období od 1.1.2013 do 31.12.2013.....	22
Tabulka č. 7: Výše příspěvku na péči v závislosti na věku a stupni závislosti.....	32
Tabulka č. 8: Statistika stavu zpracování sKaret k 29.3.2013.....	39
Tabulka č. 9: Výdaje na jednotlivé dávky státní sociální podpory v letech 2005 - 2011 (v mil.Kč).....	40
Tabulka č. 10: Dávky hmotné nouze a příspěvek na péči vyplacené v letech 2007 – 2011 (v mil. Kč).....	42
Tabulka č. 11: Výdaje na dávky pro osoby se zdravotním postižením v letech 2007 - 2011 (v mil. Kč).....	42
Tabulka č. 12: Životní minimum modelové rodiny A.....	45
Tabulka č. 13: Přehled dávek vyplacených za rok modelové rodině A.....	47
Tabulka č. 14: Přehled nároků modelové rodiny B na dávky za měsíc.....	50
Tabulka č. 15: Přehled nároků modelové rodiny C na dávky za měsíc.....	52

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1: Struktura sociálních příjmů domácností v letech 2007 – 2011.....	43
Graf č. 2: Vývoj výdajů na NSD v letech 2007 – 2011.....	44

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Krajské pobočky ÚP ČR.....	13
Obrázek 2: Krajská pobočka Úřadu práce - organizační struktura	13
Obrázek č. 3: Vzhled základní sKarty.....	38
Obrázek č. 4: Vzhled speciální sKarty.....	38

SEZNAM ZKRATEK A ZNAČEK

EHP – Evropský hospodářský prostor

EU – Evropská unie

NSD – Nepojistné sociální dávky

OSVČ – Osoba samostatně výdělečně činná

SSP – Státní sociální podpora

ÚP ČR – Úřad práce České republiky

ÚVOD

Každý občan České republiky se v průběhu svého života dostane do situace, kdy bude využívat systém sociálního zabezpečení. Ať již půjde o situace jako je nemoc, mateřství a rodičovství, stáří, nebo ztráta zaměstnání a příjmu a další. Často se jedná o situace, které člověk není schopen zvládnout bez pomoci státu.

Systém sociálního zabezpečení v sobě zahrnuje tři na sebe navazující, relativně nezávislé systémy, a to systém sociálního pojištění, jehož správa náleží České správě sociálního zabezpečení, systém státní sociální podpory a sociální pomoci. Správa státní sociální podpory a části sociální pomoci přísluší Úřadu práce ČR.

Tato práce se bude zabývat dávkami státní sociální podpory a dávkami sociální pomoci, konkrétně dávkami hmotné nouze, příspěvku na péči a dávkami pro zdravotně postižené občany, a činností Úřadu práce ČR při rozhodování o těchto dávkách a jejich výplatě.

V první kapitole bude objasněn princip a organizační uspořádání systému sociálního zabezpečení v České republice a vymezena úloha Úřadu práce ČR v tomto systému, konkrétně na úseku nepojistných sociálních dávek.

Druhá kapitola bude věnována tzv. sociální reformě, která proběhla k 1.1.2012. Budou zde přiblíženy podstatné změny, které tato reforma přinesla.

Ve třetí kapitole budou popsány jednotlivé dávky a podmínky jejich nároku, vysvětleny pojmy životní a existenční minimum, a také bude zmíněno postavení dávek v rámci Evropské unie.

Čtvrtá kapitola se bude zabývat činností Úřadu práce při rozhodování o nároku na dávky v rámci správního řízení, prováděním sociálního šetření a možnými způsoby výplaty dávek. Také bude přiblížena problematika karty sociálních systémů, tzv. sKarty.

V páté kapitole bude provedena analýza výdajů na nepojistné sociální dávky a dále bude provedena analýza nároků na dávky na příkladech několika modelových rodin.

Cílem této práce je objasnit systém nepojistných sociálních dávek, podmínky nároku na výplatu těchto dávek a změny, ke kterým došlo v rámci sociální reformy k 1.1.2012. Bude provedena analýza výdajů na tyto dávky a na příkladu modelových rodin bude analyzován dopad této reformy na domácnosti a jednotlivce.

1. SOCIÁLNÍ ZABEZPEČENÍ V ČR

1.1 Organizační uspořádání systému sociálního zabezpečení v ČR

Sociální zabezpečení jako součást sociální politiky a jako prostředek k uskutečňování jejích úkolů a cílů lze „chápat jako soubor institucí, zařízení a opatření, jejichž prostřednictvím lze předcházet sociálním událostem občanů a zmírňovat a odstraňovat jejich následky“.[4]

V České republice fungují v rámci sociálního zabezpečení a sociální ochrany obyvatelstva tři systémy – systém sociálního pojištění, státní sociální podpory a sociální pomoci. Tyto systémy se od sebe liší ve třech hlavních aspektech – jakou sociální situaci řeší, jakým způsobem jsou dávky v jednotlivých systémech financovány a jakým způsobem jsou tyto systémy organizačně zabezpečeny.

V rámci systému sociálního pojištění jsou řešeny sociální situace, na které se občan může předem připravit (pojistit). Jedná se o sociální události spojené se ztrátou příjmu z výdělečné činnosti v případech mateřství, nemoci, ošetřování člena rodiny, invalidity, stáří, ztráty živitele. V této oblasti jsou provozovány systémy důchodového pojištění a penzijního připojištění, a dále nemocenského pojištění. Systém je financován z pojistného, které platí podle přesně stanovených podmínek jak zaměstnanec, tak zaměstnavatel i osoby samostatně výdělečně činné.

V rámci státní sociální podpory jsou řešeny sociální situace, kdy je společensky vhodné a účelné podpořit rodinu, a to především rodinu s dětmi. Jedná se např. o narození dítěte, péči rodičů o něj v útlém věku, jeho výchovu po dobu přípravy na budoucí povolání. V současné době existuje pět dávek státní sociální podpory, které jsou poskytovány v závislosti na konkrétní sociální situaci. Tyto dávky jsou financovány z daní, tedy ze státního rozpočtu v rámci celospolečenské solidarity. Jsou vypláceny prostřednictvím Úřadu práce ČR.

V rámci systému sociální pomoci se řeší obtížné sociální situace stavu hmotné a sociální nouze, tedy situace, které občan není ani nebude schopen řešit sám nebo s pomocí rodiny. Pomoc je poskytována buď formou sociálních služeb, které poskytují především nestátní neziskové organizace, obce a kraje, nebo formou sociálně-právní ochrany a dávek sociální pomoci, které stejně jako dávky státní sociální podpory poskytuje Úřad práce ČR a jsou financovány ze státního rozpočtu.

Dávky státní sociální podpory a sociální pomoci spolu s dávkami pro zdravotně postižené občany jsou souhrnně nazývány jako nepojistné sociální dávky, neboť nárok na ně není podmíněn placením pojistného, a rozhoduje o nich a vyplácí je Úřad práce ČR. [4]

1.2 Úloha Úřadu práce ČR v systému sociálního zabezpečení

Původní úřady práce byly zřízeny v roce 1990 zákonem č. 306/1990 Sb., o činnosti úřadů práce. První zaměstnanci přešli z odboru pracovních sil okresního národního výboru. Pravomoc a kompetence úřadů práce upravoval zákon o zaměstnanosti.

Úřad práce České republiky byl zřízen s účinností od 1. dubna 2011 zákonem č. 73/2011 Sb., o Úřadu práce České republiky a o změně souvisejících zákonů, kterým je vymezena jeho působnost. Datem účinnosti tohoto zákona byly zrušeny původní okresní úřady práce zřízené podle zákona o zaměstnanosti č. 435/2004 Sb. ÚP ČR je správním úřadem s celostátní působností. Je řízen Ministerstvem práce a sociálních věcí, které je jeho nadřízeným správním úřadem.

Úřad práce ČR plní úkoly v těchto oblastech:

- zaměstnanosti
- ochrany zaměstnanců při platební neschopnosti zaměstnavatele
- státní sociální podpory
- pomoci v hmotné nouzi
- dávek pro osoby se zdravotním postižením
- příspěvku na péči

a to v rozsahu a za podmínek stanovených zákonem o zaměstnanosti, zákonem o ochraně zaměstnanců při platební neschopnosti zaměstnavatele, zákonem o státní sociální podpoře, zákonem o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením, zákonem o sociálních službách a zákonem o pomoci v hmotné nouzi.

Úřad práce je také přístupovým místem pro zajištění elektronické komunikace v oblasti sociálního zabezpečení a zaměstnanosti mezi členskými státy Evropské unie.

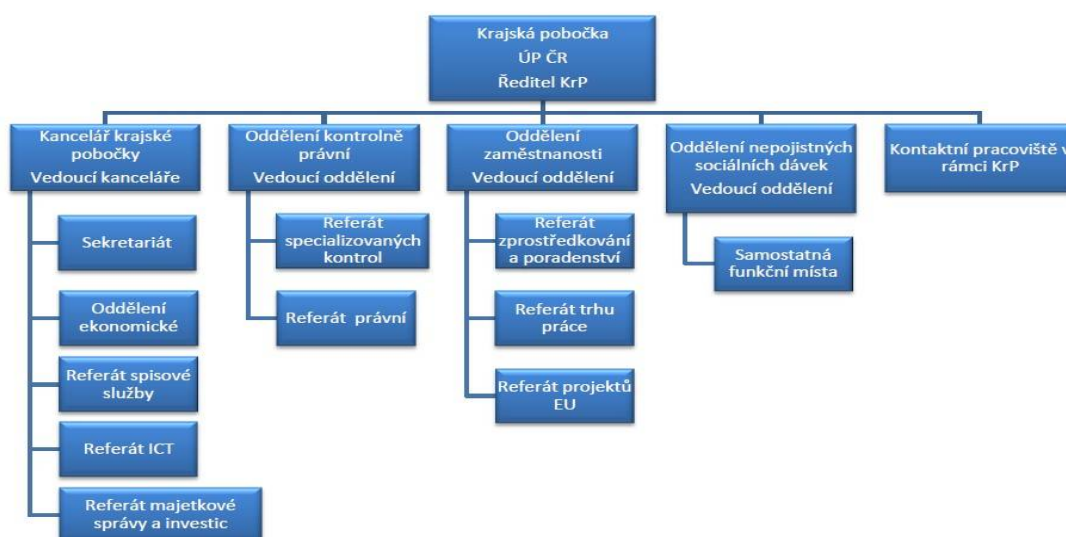
Organizačně je Úřad práce členěn na generální ředitelství se sídlem v Praze a krajské pobočky. Obvody působení krajských poboček jsou shodné s územím krajů podle ústavního zákona č. 347/1997 Sb., o vytvoření vyšších územních samosprávných celků, ve znění pozdějších předpisů. Součástí krajských poboček jsou kontaktní pracoviště.

Obrázek 1: Krajské pobočky ÚP ČR

Zdroj: [12]

Po 1.1.2012 funguje pod Úřadem práce ČR 423 kontaktních pracovišť a 26 detašovaných, resp. výjezdních pracovišť, kde je možné vyřídit veškeré služby jak v oblasti nezaměstnanosti, tak státní sociální podpory, hmotné nouze i dávky pro osoby se zdravotním postižením a příspěvku na péči.

Obrázek 2: Krajská pobočka Úřadu práce - organizační struktura

Zdroj: [12]

2. SOCIÁLNÍ REFORMA

K 1.1.2012 byla v rámci reformy veřejných financí zahájena i sociální reforma. Jejím cílem bylo zjednodušení systému dávek, které by mělo zajistit přehlednější strukturu a organizaci agendy státem vyplácené podpory zdravotně postiženým občanům, rodinám s dětmi i sociálně slabým občanům, a úsporu procesních nákladů při vyplácení dávek. Dále měla přinést zvýšení dostupnosti služeb klientům a lepší zacílení na skutečně potřebné příjemce státní pomoci. Do 31.12.2011 působil Úřad práce ČR ve 423 pracovištích, avšak 94 z nich zajišťovalo pouze agendu zaměstnanosti, 147 pouze agendu státní sociální podpory a 148 obě agendy současně. Dávky hmotné nouze a dávky pro zdravotně postižené občany byly vypláceny ve 415 sídlech obecních úřadů.

V sídlech pověřených obecních úřadů byly vypláceny dávky:

- příspěvek na živobytí
- doplatek na bydlení
- mimořádná okamžitá pomoc
- příspěvek na užívání bezbariérového bytu nebo garáže
- příspěvek úplně nebo prakticky nevidomým občanům

Do kompetence obecních úřadů s rozšířenou působností patřily dávky:

- příspěvek na péči
- mimořádná okamžitá pomoc
- příspěvek na úpravu bytu
- příspěvek na zakoupení, celkovou opravu a zvláštní úpravu motorového vozidla
- příspěvek na provoz motorového vozidla
- příspěvek na individuální dopravu
- příspěvek na opatření zvláštních pomůcek
- průkazky TP, ZTP a ZTP/P
- bezúročná půjčka.

Od 1.1.2012 jsou Úřadem práce ČR vypláceny tyto nepojistné sociální dávky:

- Dávky státní sociální podpory
 - přídavek na dítě
 - rodičovský příspěvek
 - příspěvek na bydlení
 - porodné

- pohřebné
 - dávky pěstounské péče.
- Dávky zdravotně postiženým občanům
 - příspěvek na mobilitu
 - příspěvek na zvláštní pomůcku
 - příspěvek na péči
 - Dávky hmotné nouze
 - příspěvek na živobytí
 - doplatek na bydlení.

V dávkách státní sociální podpory došlo k nejvýraznější změně v rodičovském příspěvku. Záměrem bylo umožnit rodičům vybrat si, jak dlouho chtějí být s dítětem doma a určit si, v jaké výši a po jakou dobu budou čerpat rodičovský příspěvek s možností umístit dítě starší dvou let do předškolního zařízení, aniž by o rodičovský příspěvek přišli. Byla zavedena maximální celková částka pro čerpání příspěvku ve výši 220 000,- Kč a maximální měsíční částka 11 500,- Kč.

U příspěvku na bydlení byla časově omezena výplata této dávky, a to na 84 měsíců během 10 let. Toto omezení se netýká seniorů nad 70 let a bytů, které byly upraveny pro postižené občany. Cílem bylo zvýšit motivaci lidí při řešení bytové situace.

Byla zrušena dávka sociální příplatek a omezeno porodné pouze na první narozené dítě.

V oblasti dávek osobám se zdravotním postižením došlo ke sloučení několika stávajících dávek do větších celků. Vznikly dvě agregované dávky, a to měsíčně vyplácený příspěvek na mobilitu a jednorázový příspěvek na zvláštní pomůcky. Průkazy osob zdravotně postižených zůstaly zachovány včetně jejich výhod a označení – TP, ZTP a ZTP/P.

Došlo ke změně při posuzování zdravotního stavu – stupně závislosti pro účely sociálních dávek, a to transformací posouzení 36 úkonů na 10 ucelených úkonů v oblasti každodenního života. Zachovány zůstaly čtyři stupně závislosti. Tím by mělo dojít ke zjednodušení, zpřehlednění a menší administrativní zátěži pro všechny strany.

Sociální reforma zavádí Kartu sociálních systému, pomocí které se bude občan prokazovat při kontaktu se systémy spravovanými MPSV. Karta bude také sloužit jako průkaz osoby se zdravotním postižením – nahradí současné papírové průkazy TP, ZTP a ZTP/P. Karta může

sloužit jako karta platební, dávky si bude možné vybrat z bankomatu, bude možné platit v obchodě a bude možné zadávat platební příkazy. Kartou bude vydávat Úřad práce ČR. [13]

Dále byl zákonem o pomoci v hmotné nouzi zaveden nový pojem, a to institut „bydliště“, který je platný i pro ostatní dávkové systémy. Podle tohoto zákona „osoba má bydliště na území České republiky, zejména pokud se zde dlouhodobě zdržuje, vykonává zde výdělečnou činnost, žije zde s rodinou, plní zde povinnou školní docházku nebo se zde soustavně připravuje na budoucí povolání, popř. existují jiné významné důvody, zájmy či aktivity, jejichž vzájemná souvislost dokládá sepětí této osoby s Českou republikou“ [8]. Bydlištěm se tedy rozumí místo, kde se soustředí zájmy osoby. Je tedy třeba rozlišovat mezi hlášením k trvalému pobytu a skutečným bydlištěm. [1]

3. NEPOJISTNÉ SOCIÁLNÍ DÁVKY

3.1 Životní a existenční minimum

Nepojistné sociální dávky, především dávky státní sociální podpory a dávky pomoci v hmotné nouzi jsou konstruovány pomocí životního minima.

Životní a existenční minimum upravuje zákon č.110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, v platném znění. Tento zákon vymezuje životní minimum jako minimální hranici peněžních příjmů fyzických osob k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb. Existenční minimum je definováno jako minimální hranice příjmů fyzických osob, která se považuje za nezbytnou k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb, avšak pouze na úrovni umožňující přežití. Nelze ho však použít u nezaopatřeného dítěte, u poživatele starobního důchodu, u osoby invalidní ve třetím stupni a u osoby starší 68 let.

Ani životní ani existenční minimum v sobě nezahrnuje nezbytné náklady na bydlení.[1]

Životní a existenční minimum je zvyšováno nařízením vlády, přičemž zůstává zachována jeho reálná úroveň.

Vláda je zmocněna zvyšovat částky životního a existenčního minima od 1. ledna podle skutečného vývoje spotřebitelských cen, pokud nárůst nákladů na výživu a na ostatní základní osobní potřeby přesáhne ve stanoveném rozhodném období 5 %. Za mimořádných okolností lze tyto částky zvýšit také mimo termín pravidelné valorizace.

Částky životního a existenčního minima platné od 1. 1. 2012 jsou stanoveny nařízením vlády č. 409/2011 Sb., o zvýšení částek životního minima a existenčního minima. Jejich výše je uvedena v následující tabulce.

Tabulka 1: Částky životního minima platné od 1. ledna 2012 v Kč za měsíc

Osoba	Částka
jednotlivec	3 410
první dospělá osoba v domácnosti	3 140
druhá a další dospělá osoba v domácnosti	2 830
nezaopatřené dítě ve věku:	
- do 6 let	1 740
- 6 – 15 let	2 140
- 15 – 26 let	2 540

Zdroj:[8]

Životní minimum osob, které se považují za osoby společně posuzované, se stanoví jako součet částek životního minima všech těchto osob.

Částka existenčního minima je stanovena v jednotné výši a činí od 1. ledna 2012 měsíčně 2200,- Kč, tj. přibližně 2/3 částky životního minima jednotlivce. [11]

3.2. Státní sociální podpora

Dávky státní sociální podpory představují ucelený systém pomoci, který je určen převážně rodinám s nezaopatřenými dětmi. Pomáhá jim krýt zvýšené náklady související s péčí a výchovou nezaopatřených dětí a v dalších sociálních situacích.

Je upraven zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, který nabyl účinnosti částečně dnem 1. října 1995 a v plném rozsahu dnem 1. ledna 1996. Tento zákon byl mnohokrát novelizován, některé změny měly pouze upřesňující charakter, jiné znamenaly významný zásah do původního zákona.[2]

Dávky SSP se dělí na dvě skupiny, a to na dávky poskytované v závislosti na výši příjmu v rodině, tzv. testované dávky a na dávky ostatní, u nichž se výše příjmu v rodině nesleduje, tzv. dávky netestované.

Od 1. 1. 2013 byly ze systému státní sociální podpory vyjmuty dávky pěstounské péče, které jsou nyní upraveny zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

3.2.1 Rozhodný příjem

Rozhodný příjem pro nárok na dávky státní sociální podpory se stanoví jako měsíční průměr příjmů rodiny za rozhodné období, kterým je kalendářní čtvrtletí nebo kalendářní rok.

Okruh započitatelných příjmů je taxativně vymezen, což znamená, že jiné než uvedené příjmy nelze do rozhodného příjmu zahrnout. Vymezení se provádí buď odkazem na zákon o daních z příjmů¹ nebo je zákon výslovně uvádí. Jedná se o

- příjem ze závislé činnosti
- příjem z podnikání a jiné samostatné výdělečné činnosti
- příjmy z pronájmu
- dávky nemocenského pojištění

¹ Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů

- dávky důchodového pojištění
- podpora v nezaměstnanosti
- rodičovský příspěvek
- příjmy ze zahraničí
- a jiné.[5]

3.2.2 Okruh oprávněných osob

Dávky státní sociální podpory náleží vždy pouze fyzické osobě, která je hlášena k trvalému pobytu v České republice. Pro cizince, kteří tuto podmínku nesplňují, zákon vyjmenovává případy, kdy i při nesplnění podmínky hlášení k trvalému pobytu může nárok na dávky státní sociální podpory vzniknout. Dále je třeba od 1. května 2004, kdy se Česká republika stala členským státem Evropské unie, rozlišovat, zda je žadatel o dávku občanem členské země EU nebo Evropského hospodářského prostoru, nebo zda jde o občana jiné země.

Výše uvedenou podmínku musí vždy splňovat všechny společně posuzované osoby. [2]

Oprávněnými osobami pro přiznání dávek jsou:

- rodiče nezaopatřeného dítěte
- osoby, které se za rodiče pro tyto účely považují
- nezaopatřené děti
- jiné osoby (pouze pro příspěvek na bydlení)

Za rodinu se považuje:

- sama oprávněná osoba (pokud žije sama)
- oprávněná osoba a osoby s ní společně posuzované (nezaopatřené děti, rodiče, manželé, partneři, druh a družka) [5]

3.2.3 Nezaopatřenost

Za nezaopatřené dítě se považuje dítě do skončení povinné školní docházky, a dále tehdy, jestliže:

- pokračuje ve studiu na střední nebo vysoké škole (nejdéle však do 26. roku věku),
- se nemůže připravovat na budoucí povolání pro nemoc nebo úraz

- je dítě do 18 let věku po skončení povinné školní docházky vedeno v evidenci úřadu práce jako uchazeč o zaměstnání a nemá nárok na podporu v nezaměstnanosti nebo podporu při rekvalifikaci. [5]

Za nezaopatřené nelze považovat dítě, které je poživatelem invalidního důchodu z důchodového pojištění pro invaliditu třetího stupně.

3.2.4 Dávky poskytované v závislosti na výši příjmu

Přídavek na dítě

Přídavek na dítě je základní, dlouhodobou dávkou. Nárok na dávku má nezaopatřené dítě, které žije v rodině, jejíž rozhodný příjem je nižší než 2,4násobek životního minima.

Žádost o přídavek na dítě podává zákonný zástupce nezaopatřeného dítěte. Žádost je při splnění všech podmínek časově neomezená, pouze se pro pokračování nároku 1x ročně dokládají rozhodné příjmy za předchozí rok, u dětí starších 15 let potvrzení o nezaopatřenosti. Nárok na dávku se přehodnocuje vždy k 1.říjnu daného roku.

Přídavek je vyplácen ve třech výších podle věku nezaopatřeného dítěte.

Tabulka č. 2: Výše přídavku na dítě podle věku

Věk nezaopatřeného dítěte	Výše přídavku na dítě v Kč měsíčně
do 6 let	500
od 6 do 15 let	610
od 15 do 26 let	700

Zdroj: [5]

Přídavek na dítě náležející zletilému nezaopatřenému dítěti se vyplácí tomuto dítěti, dávka náležející nezletilému nezaopatřenému dítěti se vyplácí osobě, která má dítě v přímém zaopatření. Je-li dítě umístěné v plném přímém zaopatření ústavu pro péči o děti a mládež, vyplácí se dávka přímo tomuto ústavu. [2]

Příspěvek na bydlení

Příspěvek na bydlení přispívá ke krytí nákladů na bydlení rodinám či jednotlivcům s nízkými příjmy.

Nárok na příspěvek na bydlení má vlastník nebo nájemce bytu, který je v bytě hlášen k trvalému pobytu, jestliže

- jeho náklady na bydlení přesahují částku součinu rozhodného příjmu v rodině a koeficientu 0,30, a na území hlavního města Prahy koeficientu 0,35, a zároveň
- součin rozhodného příjmu v rodině a koeficientu 0,30, na území hlavního města Prahy 0,35 není vyšší než částka normativních nákladů na bydlení.[5]

Náklady na bydlení tvoří u bytů užívaných na základě nájemní smlouvy nájemné a výdaje za plnění poskytované v souvislosti s užíváním bytu, pokud nejsou součástí nájemného. U družstevních bytů a bytů vlastníků jsou to srovnatelné náklady určené zákonem podle počtu osob v rodině.

Tabulka č. 3: Výše nákladů srovnatelných s nájemným pro období od 1.1.2013 do 31.12.2013

Počet osob v rodině	Kč
1	674
2	922
3	1 206
4 a více	1 490

Zdroj: [9]

Normativní náklady na bydlení jsou stanoveny jako průměrné náklady na bydlení podle velikosti obce a počtu členů domácnosti. Zahrnují pro nájemní byty částky nájemného v souladu se zákonem o nájemném a pro družstevní byty a byty vlastníků obdobné náklady. Dále jsou do nich zahrnuty ceny služeb a energií. Normativní náklady na bydlení jsou propočítány na přiměřené velikosti bytů pro daný počet osob v nich trvale bydlících.

Tabulka č. 4: Výše normativních nákladů pro bydlení v nájemních bytech platné od 1.1.2013

Počet osob v rodině	Počet obyvatel obce				
	Praha	nad 100 tis.	50000-99999	10 000-49 999	do 9 999
1	7 489	5 964	5 687	4 858	4 665
2	10 750	8 663	8 284	7 150	6 886
3	14 637	11 908	11 412	9 929	9 584
4 a více	18 307	15 017	14 419	12 631	12 214

Zdroj: [9]

Tabulka č. 5: Výše normativních nákladů pro bydlení v družstevních bytech a bytech vlastníků platné od 1.1.2013 do 31.12.2013

Počet osob v rodině	Počet obyvatel obce				
	Praha	nad 100 tis.	50000-99999	10 000-49 999	do 9 999
1	4 396	4 396	4 396	4 396	4 396
2	6 557	6 557	6 557	6 557	6 557
3	9 131	9 131	9 131	9 131	9 131
4 a více	11 615	11 615	11 615	11 615	11 615

Zdroj: [9]

U všech typů bydlení se započítávají také skutečné náklady na plyn, elektřinu, vodné, stočné, odvoz odpadu a centrální vytápění. Náklady za pevná paliva (uhlí, dřevo) se započítávají částkou danou zákonem.

Tabulka č. 6: Výše částek, které se započítávají za pevná paliva pro období od 1.1.2013 do 31.12.2013

Počet osob v rodině	Kč
1	674
2	922
3	1 206
4 a více	1 490

Zdroj: [9]

Žádost o příspěvek na bydlení se podává 1x ročně a každé čtvrtletí se dokládají rozhodné příjmy a náklady za užívání bytu za předchozí čtvrtletí.

Porodné

Porodné je dávka poskytovaná v závislosti na výši příjmu, kterou se rodině jednorázově přispívá na náklady související s narozením prvního dítěte.

Dávka náleží ženě, která porodila své první živé dítě, nárok na porodné má rovněž osoba, která převzala dítě mladší jednoho roku do trvalé péče nahrazující péči rodičů. [5]

Nárok je vázán na stanovenou hranici příjmů v rodině, která musí být v kalendářním čtvrtletí předcházejícím kalendářnímu čtvrtletí, ve kterém se dítě narodilo, nižší než 2,4násobek životního minima rodiny.

Porodné je stanoveno pevnou částkou a činí 13 000 Kč. Narodí-li se více dětí (dvojčata, trojčata a více), činí výše porodného 19 500 Kč. [2]

3.2.5 Dávky poskytované nezávisle na výši příjmu

Rodičovský příspěvek

Nárok na rodičovský příspěvek má rodič, který po celý kalendářní měsíc osobně celodenně a řádně pečuje o dítě, které je nejmladší v rodině, a to až do vyčerpání celkové částky 220 000 Kč, nejdéle do 4 let věku dítěte.

Pro stanovení nároku a výše rodičovského příspěvku je rozhodující výše denního vyměřovacího základu pro stanovení peněžité pomoci v mateřství nebo nemocenského v souvislosti s porodem nebo převzetím dítěte podle zákona o nemocenském pojištění².

Rodič může volit výši rodičovského příspěvku a tím i délku pobírání, jestliže alespoň jednomu z rodičů v rodině lze stanovit k datu narození nejmladšího dítěte 70 % 30násobku denního vyměřovacího základu. V případě, že denní vyměřovací základ lze stanovit u obou rodičů, vychází se z toho, který je vyšší.

Pokud je 70 % 30násobku denního vyměřovacího základu

- nižší nebo rovno 7 600, rodičovský příspěvek může činit maximálně 7 600 Kč,
- pokud je vyšší, je výše rodičovského příspěvku omezena touto částkou, maximálně může činit 11 500 Kč měsíčně.

Pokud ani jednomu z rodičů nelze uvedený vyměřovací základ stanovit, náleží rodičovský příspěvek v pevných měsíčních částkách 7 600 Kč do konce 9. měsíce věku a následně ve výši 3 800 Kč do 4 let věku dítěte. [5]

Volbu výše rodičovského příspěvku může provést pouze rodič, který nárok na dávku uplatnil. Tuto volbu lze měnit jedenkrát za tři měsíce.

Příjem rodiče není sledován, nezkoumá se ani nárok na podporu v nezaměstnanosti a při rekvalifikaci. Jestliže však jeden z rodičů v rodině má nárok na peněžitou pomoc v mateřství nebo nemocenské poskytované v souvislosti s porodem, rodičovský příspěvek náleží, pouze je-li vyšší než dávky nemocenského pojištění. V tomto případě je doplacen rozdíl mezi rodičovským příspěvkem a uvedenými dávkami.

Pro nárok na dávku se nesleduje docházka dítěte do mateřské školy, pokud je dítě starší 2 let.

² Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění

Pohřebné

Touto jednorázovou dávkou se přispívá na náklady spojené s vypravením pohřbu. Výše pohřebného je stanovena pevnou částkou 5 000 Kč. Příjem rodiny se netestuje.

Pohřebné náleží osobě, která vypravila pohřeb

- dítěti, které bylo ke dni smrti nezaopatřeným dítětem
- osobě, která byla ke dni smrti rodičem nezaopatřeného dítěte. [5]

3.2.6 Podmínky nároku na dávky

Nárok na dávky a jejich výplatu vzniká dnem splnění všech podmínek stanovených zákonem a podáním žádosti o dávku. Žádost musí být podána na tiskopisu předepsaném Ministerstvem práce a sociálních věcí a musí obsahovat zákonem stanovené náležitosti. Podmínkou nároku na výplatu je také souhlas oprávněné osoba a osob s ní společně posuzovaných, aby státní orgány a další fyzické a právnické osoby sdělily orgánu státní sociální podpory výši příjmů, skutečnosti prokazující nezaopatřenost, nepříznivý zdravotní stav, údaje o přihlášení se k trvalému pobytu a další údaje potřebné pro rozhodování o dávce, její výši a výplatě.

Nárok na výplatu dávky zaniká uplynutím tří měsíců u opakujících se dávek a jednoho roku u jednorázových. [2]

3.3. Dávky pomoci v hmotné nouzi

Problematicku dávek v hmotné nouzi upravuje zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů a vyhláška č. 389/2011 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi.

Zákon vymezuje situace spojené s nedostatečným zabezpečením základní obživy, bydlení a mimořádnými událostmi. Napomáhá řešení některých nárazových životních situací. Stanovuje, že každá osoba má nárok na poskytnutí základních informací, které vedou nejenom k řešení její současné situace, ale i k předcházení vzniku hmotné nouze.

Zákon upravuje poskytování pomoci fyzickým osobám prostřednictvím dávek k zajištění jejich základních životních podmínek.

Pojem „hmotná nouze“ není v zákoně nijak konkrétně definován. Z některých ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi lze odvodit, že se jedná o specifickou situaci osoby, popř. více osob, které jsou pro účely pomoci v hmotné nouzi společně posuzovány. Tato sociální

situace je charakterizována nedostatkem prostředků k uspokojování základních životních potřeb, a to jak finančních prostředků, tak i ostatních předmětů, popř. služeb, které osoba bezprostředně ke svému životu potřebuje. Pro účely stanovení, zda se jedná o osoby v hmotné nouzi, se posuzují příjmy a celkové sociální a majetkové poměry těchto osob společně. Pokud tyto osoby jsou uznány osobami v hmotné nouzi, lze jim poskytnout dávky pomoci v hmotné nouzi.

Dávky pomoci v hmotné nouzi jsou buď opakující se nebo jednorázové. [1]

Opakované dávky:

- Příspěvek na živobytí
- Doplatek na bydlení

Jednorázové dávky:

- Mimořádná okamžitá pomoc pro osobu, která nesplňuje podmínky pro vznik nároku na opakované dávky, avšak hrozí jí újma na zdraví
- Mimořádná okamžitá pomoc z důvodu vážné mimořádné události
- Mimořádná okamžitá pomoc k úhradě jednorázového výdaje
- Mimořádná okamžitá pomoc na úhradu nákladů spojených s pořízením nebo opravou nezbytných základních předmětů dlouhodobé potřeby
- Mimořádná okamžitá pomoc na úhradu odůvodněných nákladů souvisejících se vzděláním nebo zájmovou činností nezaopatřeného dítěte a na zajištění nezbytných činností souvisejících se sociálně-právní ochranou dětí
- Mimořádná okamžitá pomoc pro osobu, která v daném čase, s ohledem na neuspokojivé sociální zázemí a nedostatek finančních prostředků, nemůže úspěšně řešit svoji situaci a je ohrožena sociálním vyloučením. [7]

3.3.1 Okruh oprávněných osob a společně posuzovaných osob

Při posuzování nároku na dávky pomoci v hmotné nouzi je nezbytné stanovit okruh oprávněných osob. Pokud je osoba jednatel a není oprávněnou osobou, nemá na dávky nárok s výjimkou mimořádné okamžité pomoci poskytované z důvodu hrozby vážné újmy na zdraví.

Oprávněné osoby musí mít bydliště na území České republiky. Bydliště se nezjišťuje pouze u dávky mimořádné okamžité pomoci poskytované k úhradě jednorázového výdaje. U

většiny osob se hlášení k trvalému pobytu a bydliště shoduje. Pokud má orgán pomoci v hmotné nouzi jakékoliv pochybnosti, lze tuto skutečnost ověřit, a to pomocí Dotazníku pro určení státu bydliště.

Dále musí být stanoven okruh společně posuzovaných osob. Ten se stanoví pro jednotlivé dávky odlišně. Pro příspěvek na živobytí a v některých situacích pro mimořádnou okamžitou pomoc se vychází ze zákona o životním a existenčním minimu, pro doplatek na bydlení pak ze zákona o státní sociální podpoře s výjimkou doplatku na bydlení, který je nárokován pro jinou než nájemní formu bydlení (v případech hodných zvláštního zřetele). [1]

3.3.2 Příjmy

Okruh příjmů, které se posuzují pro stanovení nároku na dávky hmotné nouze, je stanoven jednak v zákoně o životním a existenčním minimu, a dále je upřesňuje také zákon o pomoci v hmotné nouzi.

Jedná se např. o

- Příjmy ze závislé činnosti a funkčních požitků – pro účely dávek hmotné nouze se započítává ve výši 70%
- Příjmy z náhrady mzdy za prvních 21 kalendářních dnů a dávky nemocenského pojištění, podpora v nezaměstnanosti a při rekvalifikaci – započítává se ve výši 80 %
- Ostatní příjmy se započítávají ve výši 100 % [7]

Příjem se zjišťuje při podání dávky za období tří kalendářních měsíců před podáním žádosti o dávku, v průběhu pobírání dávky za jeden předcházející měsíc.

Nedostatečný příjem je pouze jednou z podmínek hmotné nouze, podstatné je, že osoba si ho nemůže zvýšit vlastním přičiněním, čímž se rozumí:

- řádným uplatněním nároků a pohledávek
- prodejem nebo jiným využitím majetku.[1]

3.3.3 Stav hmotné nouze

Pro rozhodování o stavu hmotné nouze je požadováno hodnocení celkových sociálních a majetkových poměrů osoby. Pokud má osoba sice nízké příjmy, ale žije v takových sociálních a majetkových poměrech, že by bylo nespravedlivé poskytovat jí dávky ze státního rozpočtu,

může orgán pomoci v hmotné nouzi rozhodnout, že osoba nebo společně posuzované osoby nejsou v hmotné nouzi. [1]

V hmotné nouzi není osoba

- která není v pracovním nebo obdobném vztahu, nevykonává samostatnou výdělečnou činnost a není vedena v evidenci uchazečů o zaměstnání,
- která je vedena v evidenci uchazečů o zaměstnání a bez vážných důvodů odmítla vykonávat krátkodobé zaměstnání nebo účastnit se v cíleném programu k řešení zaměstnání,
- která prokazatelně neprojevuje snahu zvýšit si příjem vlastním přičiněním,
- které nevznikl nárok na nemocenské nebo jí náleží ve snížené výměře, a to z důvodu, že si přivodila pracovní neschopnost úmyslně,
- která je osobou samostatně výdělečně činnou a její příjem po odečtení přiměřených nákladů na bydlení nedosahuje částky živobytí proto, že se nepřihlásila k nemocenskému pojištění,
- které za neplnění povinností zákonného zástupce dítěte spojených s řádným plněním povinné školní docházky byla uložena sankce,
- která nastoupila výkon zabezpečovací detence nebo trestu odnětí svobody nebo byla vzata do vazby.[11]

3.3.4 Příspěvek na živobytí

Tento příspěvek je základní dávka pomoci v hmotné nouzi, která řeší nedostatečný příjem osob společně posuzovaných. Okruh osob společně posuzovaných stanoví zákon o životním a existenčním minimu. Podle něho se do okruhu zařazují:

- Rodiče a nezletilé nezaopatřené děti
- Manželé nebo partneři podle zákona o registrovaném partnerství
- Rodiče a nezletilé děti, které nejsou nezaopatřené (např. děti, které po ukončení povinné školní docházky nastoupí do zaměstnání)
- Rodiče a zletilé děti, pokud tyto děti společně s rodiči užívají byt a nejsou společně posuzovány s jinými osobami (např. s manželi nebo partnery)
- Jiné osoby, které společně užívají byt, s výjimkou osob, které písemně prohlásí, že spolu trvale nežijí a společně neuhrazují náklady na své potřeby. [7]

Společně posuzovanými osobami jsou i osoby, které se přechodně, z důvodů studia, zdravotních nebo pracovních nebo z důvodu dlouhodobého výkonu dobrovolnické služby zdržují mimo byt, který užívají k bydlení.

V případech hodných zvláštního zřetele může orgán rozhodující o dávce rozhodnout na základě žádosti žadatele o vyloučení společně posuzované osoby z okruhu těchto osob, a to v případě, že tato osoba neužívá byt a nepodílí se na úhradě nákladů společných potřeb. Tuto skutečnost musí žadatel objektivně prokázat.

Nárok na příspěvek na živobytí vzniká osobě či rodině, pokud po odečtení přiměřených nákladů na bydlení nedosahuje příjem této osoby či rodiny částky živobytí.

Částka živobytí se odvíjí od životního a existenčního minima a je stanovena pro každou osobu individuálně. Tyto částky se pak v rámci společně posuzovaných osob sčítají.

Výše příspěvku na živobytí se stanovuje jako rozdíl mezi živobytím osoby či rodiny a jejich příjmem, od kterého se odečtou přiměřené náklady na bydlení, max. však do výše 30%, v Praze 35 % příjmu osoby nebo rodiny. [1]

Výpočet:

$$Pn\check{Z} = \check{Z} - (P - ONB \text{ nejvýše do } P\check{r}NB)$$

$Pn\check{Z}$ – příspěvek na živobytí

$\check{Z}$ – částka živobytí jednotlivce nebo rodiny

P – příjem jednotlivce nebo rodiny

ONB – oprávněné náklady na bydlení

$P\check{r}NB$ – přiměřené náklady na bydlení = 30 % (v Praze 35%) z příjmu [1]

3.3.5 Doplatek na bydlení

Je dávkou pomoci v hmotné nouzi, která společně s vlastními příjmy občana a příspěvkem na bydlení ze systému státní sociální podpory pomáhá uhradit odůvodněné náklady na bydlení. Výše doplatku na bydlení je stanovena tak, aby po zaplacení odůvodněných nákladů na bydlení (tj. nájmu, služeb a energií) zůstala osobě či rodině částka živobytí.

Nárok na dávku má vlastník nebo nájemce bytu, jehož příjem a příjem společně posuzovaných osob je po úhradě odůvodněných nákladů na bydlení nižší než částka jejich živobytí.

Podmínkou nároku na doplatek na bydlení je získání nároku na příspěvek na živobytí.

Výše dávky se vypočte tak, že se od částky odůvodněných nákladů na bydlení připadajících na aktuální kalendářní měsíc snížené o příspěvek na bydlení za minulý měsíc odečte částka, o kterou příjem společně posuzovaných osob včetně vyplaceného příspěvku na živobytí převyšuje částku živobytí těchto osob. [1]

Výpočet:

$$\mathbf{DnB = (ONB - PnB) - (P + Pn\check{Z} - \check{Z})}$$

DnB - doplatek na bydlení

ONB - odůvodněné náklady na bydlení

PnB – příspěvek na bydlení ze systému státní sociální podpory

P – příjmy společně posuzovaných osob

PnŽ – příspěvek na živobytí

Ž – částka živobytí společně posuzovaných osob [1]

Výplata dávky je stejně jako u příspěvku na bydlení ze státní sociální podpory omezena na 84 měsíců v období posledních 10 let. Toto omezení neplatí pro domácnosti sestávající výlučně z osob starších 70 let a pro osoby se zdravotním postižením, které bydlí v pro ně upravených bytech. [11]

3.3.6 Mimořádná okamžitá pomoc

Prostřednictvím mimořádné okamžité pomoci může být poskytnuta pomoc v situacích nepříznivého a mimořádného charakteru, kdy je potřeba poskytnout pomoc bezprostředně. Zákon o pomoci v hmotné nouzi stanoví situace, v nichž lze tuto dávku poskytnout.

První situace je ta, kdy osoba neplní podmínky hmotné nouze pro opakované dávky, ale kvůli nedostatku finančních prostředků jí hrozí vážná újma na zdraví. Dávku lze poskytnout v částce, která doplní příjem osoby do existenčního minima, v případě nezaopatřeného dítěte do výše životního minima.

Druhá situace je spojena s vážnou mimořádnou událostí, např. živelní pohroma (povodeň, vichřice), požár, ekologická nebo průmyslová havárie apod., kdy celkové sociální a majetkové poměry neumožňují překonat tuto situaci vlastními silami. Maximální výše dávky činí 15násobek částky životního minima jednotlivce.

Další situace je tak, kdy osoba nemá dostatečné prostředky k úhradě nezbytného jednorázového výdaje spojeného jednak se zaplacením správního poplatku, na úhradu nákladů

spojených s pořízením nebo opravou nezbytného základního předmětu dlouhodobé potřeby (pračka, lednička) nebo k uhrazení odůvodněných nákladů vzniklých se vzděláním nezaopatřeného dítěte (plavecký, lyžařský výcvik v rámci školní docházky).

Poslední situace se týká osob, které jsou ohroženy sociálním vyloučením, např. po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, po propuštění z léčebny chorobných závislostí, pro propuštění z ústavní výchovy po dosažení zletilosti nebo je osobou, jejíž práva a zájmy jsou ohroženy trestnou činností jiné osoby.

V tomto případě lze poskytnout dávku až do výše 1 000,- Kč. [1]

3.4 Dávky pro osoby se zdravotním postižením

Poskytování těchto dávek upravuje zákon č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a vyhláška č. 388/2011 Sb., o provedení některých ustanovení uvedeného zákona.

Zákon upravuje:

- Příspěvek na mobilitu
- Příspěvek na zvláštní pomůcku
- Průkaz osoby se zdravotním pojištěním. [6]

3.4.1 Příspěvek na mobilitu

Příspěvek na mobilitu je měsíčně opakující se dávka napomáhající osobám se zdravotním postižením zajistit své potřeby v oblasti mobility.

Nárok na příspěvek má osoba starší 1 roku, která:

- není schopna zvládat základní životní potřeby v oblasti mobility nebo orientace
- opakovaně se v kalendářním měsíci dopravuje nebo je dopravována a
- nejsou jí poskytovány pobytové sociální služby v domově pro seniory, v domově pro osoby se zdravotním postižením nebo ve zdravotnickém zařízení ústavní péče.

Výše příspěvku na mobilitu činí 400 Kč měsíčně. [1]

3.4.2 Příspěvek na zvláštní pomůcku

Příspěvek je jednorázovou dávkou, na kterou má nárok osoba, která má:

- těžkou vadu nosného nebo pohybového ústrojí
- těžké sluchové postižení
- těžké zrakové postižení. [6]

Podmínkou pro poskytnutí příspěvku je dále:

- osoba je starší 3 let (motorové vozidlo, úprava bytu), 15 let (vodící pes), 1 roku (ostatní pomůcky)
- zvláštní pomůcka umožní osobě sebeobsahu nebo ji potřebuje k realizaci pracovního uplatnění, k přípravě na budoucí povolání, k získávání informací, vzdělávání nebo styku s okolím
- osoba může zdravotní pomůcku využívat
- zvláštní pomůcka není zdravotnickým prostředkem, který je plně hrazen z veřejného zdravotního pojištění
- v případě motorového vozidla se osoba opakovaně v kalendářním měsíci dopravuje nebo je převážena
- seznam druhů a typů zvláštních pomůcek, na které je dávka určena, je obsažen ve vyhlášce.

Pokud je cena pomůcky nižší než 24 000 Kč, pak se příspěvek poskytne osobě, která má příjem nižší než 8násobek životního minima. Výše příspěvku se stanoví tak, že spoluúčast osoby činí 10 % z předpokládané nebo již zaplacené ceny zvláštní pomůcky, nejméně 1 000 Kč.

V případě pomůcky, jejíž cena je vyšší než 24 000 Kč, není stanoven příjmový limit. Výše příspěvku se stanoví tak, že spoluúčast osoby činí 10 % z ceny zvláštní pomůcky, nejméně však 1 000 Kč.

Maximální výše příspěvku činí 350 000 Kč. [1]

3.5 Příspěvek na péči

Příspěvek na péči upravuje zákon č. 108/2006 Sb., v platném znění, o sociálních službách. Je dávkou poskytovanou fyzickým osobám v nepříznivé sociální situaci, které jsou závislé na pomoci jiné fyzické osoby. Nárok na dávku má osoba, která z důvodu nepříznivého zdravotního stavu potřebuje pomoc při zvládnutí základních životních potřeb, je starší 1 roku a je posouzena v jednom ze čtyř stupňů závislosti.

Pro posouzení stupně závislosti se hodnotí schopnost zvládat základní životní potřeby:

- mobilita (schopnost vstát, usedat, stát, chodit)
- orientace (zrakem, sluchem, pomocí fyzických funkcí)
- komunikace (schopnost dorozumět se a porozumět mluvenou řečí i psaným slovem)
- stravování
- oblékání a obouvání
- tělesná hygiena
- výkon fyziologické potřeby
- péče o zdraví (dodržování léčebného režimu, používání léků)
- osobní aktivity (vztahy s jinými osobami, stanovení denního programu, vykonávání aktivit odpovídajících věku)
- péče o domácnost (nakládání s penězi, manipulace s předměty denní potřeby, obstarání běžného nákupu, vykonávání běžných domácích prací).

Rozlišují se čtyři stupně závislosti:

- stupeň I – lehká závislost
- stupeň II – středně těžká závislost
- stupeň III – těžká závislost
- stupeň IV – úplná závislost. [3]

Výše příspěvku je stanovena rozdílně pro osoby do 18 let věku a pro osoby starší 18 let. Dále se výše příspěvku liší s ohledem na stupeň závislosti osoby.

Tabulka č. 7: Výše příspěvku na péči v závislosti na věku a stupni závislosti

Stupeň závislosti/věk	do 18 let věku	starší 18 let
stupeň I	3 000	800
stupeň II	6 000	4 000
stupeň III	9 000	8 000
stupeň IV	12 000	12 000

Zdroj: [6]

Z poskytnutého příspěvku na péči je hrazena pomoc, kterou poskytuje:

- osoba blízká (posuzuje se podle občanského zákoníku)
- asistent sociální péče
- poskytovatel sociálních služeb zapsaný v registru poskytovatelů sociálních služeb

- dětský domov
- speciální lůžkové zdravotnické zařízení hospicového typu.

Príspevek na péči může být zvýšen o 2 000 Kč měsíčně, a to z důvodu nízkého příjmu rodiny, jestliže tento příjem je nižší než 2násobek životního minima rodiny, nebo dále z důvodu podpory zdravotně postižených dětí předškolního věku 4 až 7 let, pokud má nárok na příspěvek na péči ve stupni III nebo IV.

Toto zvýšení bylo zavedeno od 1.1.2012 jako náhrada za zrušení sociálního příplatku ze systému státní sociální podpory.[3]

3.6 NSD v rámci Evropské unie

Ke změně v poskytování nepojistných sociálních dávek došlo od 1. května 2004 v souvislosti se vstupem České republiky do Evropské unie. Od tohoto data začalo mít přednost právo EU před vnitrostátním právem.

Konkrétně jde především o nařízení Evropského parlamentu a Rady ES č. 883/2004, o koordinaci systémů sociálního zabezpečení, a nařízení Evropského parlamentu a Rady ES č. 987/2009, kterým se stanoví prováděcí pravidla k předchozímu nařízení. Toto Nařízení se vztahuje na občany EU, občany EHP (Island, Lichtenštejnsko, Norsko, Švýcarsko) a na země asociálních dohod (Alžírsko, Maroko, Tunisko). Tímto Nařízením jsou kryté osoby zaměstnané, OSVČ, osoby nezaměstnané s nárokem na podporu v nezaměstnanosti, osoby pobírající důchod z členského státu, osoby studující ve státě EU a také osoby neaktivní³ a občany třetích zemí⁴, a rodinní příslušníci těchto osob. Podle tohoto Nařízení může vzniknout nárok na dávky pohřebné, přídavek na dítě, rodičovský příspěvek, dříve sociální příspěvek a opakující se dávky péčovské péče.

Dalším předpisem je Nařízení 1408/1971 o uplatňování systémů sociálního zabezpečení na zaměstnané osoby a jejich rodiny pohybující se v rámci Společenství. Vztahuje se na občany EHP, Švýcarska, občany třetích států, rodinné příslušníky těchto občanů a na osoby bez státní příslušnosti a uprchlíky⁵. Tímto Nařízením jsou kryty osoby zaměstnané, OSVČ, osoby nezaměstnané pobírající podporu v nezaměstnanosti, osoby pobírající důchod z členského

³ Neaktivní osoba – občan EU, osoba bez státní příslušnosti nebo uprchlík, který kromě bydliště nemá jiné vazby na ČR

⁴ Občan třetí země – osoba, která nemá občanství žádného státu EU nebo EHP, který dlouhodobě legálně v některém ze států EU pobývá, tzv. „legally resident“. Nařízením je krytý v případě, že z jednoho členského státu EU odejde bydlet nebo pracovat do dalšího státu EU.

⁵ V ČR je uprchlíkem pouze azylant

státu EU a osoby studující ve státě EU, pokud jsou rodinným příslušníkem nebo pokud při studiu pracují. Podle tohoto Nařízení vzniká nárok na dávky pohřebné, přídavek na dítě, rodičovský příspěvek a dříve sociální příplatek a opakující se dávky péstounské péče.

Poslední aplikovatelné je Nařízení 492/2011 o volném pohybu pracovníků uvnitř EU. Vztahuje se na občany EU, EHP a Švýcarska. Kryté jsou osoby zaměstnané, OSVČ a osoby nezaměstnané pobírající podporu v nezaměstnanosti. Podle tohoto Nařízení může vzniknout nárok na příspěvek na bydlení, porodné, jednorázové dávky péstounské péče a také na dávky hmotné nouze.

4. ŘÍZENÍ O DÁVKÁCH A JEJICH VÝPLATA

4.1 Správní řízení

Úřad práce ČR rozhoduje o nepojistných sociálních dávkách v rámci správního řízení. Správní řízení je upraveno zákonem č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů. Podle tohoto zákona je postupováno, pokud zvláštní zákon nestanoví jinak.

Řízení o dávkách se zahajuje na základě podání písemné žádosti, a to na tiskopise předepsaném Ministerstvem práce a sociálních věcí. Tyto tiskopisy jsou k dispozici na všech pracovištích úřadu práce, nebo v elektronické podobě na adrese www.portal.mpsv.cz. Účastníky řízení jsou oprávněná osoba⁶ a příjemce dávky.

Řízení o změně výše dávky, odejmutí dávky nebo zastavení výplaty se zahajuje na návrh příjemce, zvláštního příjemce nebo oprávněné osoby, nebo z moci úřední.

O výsledku řízení o dávce se vydává rozhodnutí podle správního řádu, pokud zvláštní zákon nestanoví jinak. Např. o přiznání dávek státní sociální podpory a dávek hmotné nouze se vydává oznámení, které je považováno za nižší formu rozhodnutí. Oznámení se nedoručuje do vlastních rukou a není proti němu možné podat odvolání, ale pouze námitku. Námitkou se úřad musí zabývat a o výsledku přezkoumání je do 30 dnů vydáno rozhodnutí, proti kterému je možné se odvolat.

Odvolání se podává k úřadu, který napadené rozhodnutí vydal, o odvolání pak rozhoduje MPSV.

4.2 Povinnost a odpovědnost účastníka řízení

Žadatel o dávku, příjemce i společně posuzované osoby jsou povinni osvědčit skutečnosti rozhodné pro nárok na dávku, její výši a výplatu, a na výzvu se osobně dostavit k příslušnému orgánu, nebrání-li tomu závažné překážky. Dále jsou povinni, pokud je to pro rozhodování o dávce nezbytné, podrobit se vyšetření zdravotního stavu, a to u lékaře okresní správy sociálního zabezpečení.

Příjemce dávky, oprávněná osoba i společně posuzované osoby jsou povinny písemně oznámit změny ve skutečnostech, které jsou rozhodné pro trvání nároku na dávku, její výši a výplatu, a to ve lhůtě 8 dnů. Pokud nesplněním této oznamovací povinnosti vznikne na dávce přeplatek, je osoba, která nesplnila oznamovací povinnost, povinna tento přeplatek uhradit.

⁶ Oprávněná osoba je osoba, které vznikl nárok na dávku

Kromě toho se tato osoba dopouští přestupku, za který je možné udělit pokutu až do výše 10 000 Kč.

4.3 Sociální šetření

Pro účely rozhodování o dávkách hmotné nouze, o příspěvku osobám se zdravotním postižením a o příspěvku na péči se provádí sociální šetření. To mohou provádět pouze sociální pracovníci podle zákona o sociálních službách. Předpokladem k výkonu povolání sociálního pracovníka je:

- způsobilost k právním úkonům
- bezúhonnost
- zdravotní způsobilost
- odborná způsobilost.

Sociální šetření provádí sociální pracovník v přirozeném sociálním prostředí žadatele nebo oprávněné osoby, příp. příjemce dávky za účelem ověření údajů, které osoba uvedla ke své sociální a zdravotní situaci, k ověření informací o majetku, bytě, zdravotním stavu atd.

Sociální šetření je jedním z podkladů pro rozhodování o dávkách.

Návštěvy sociálního pracovníka v bytě v rámci sociálního šetření se vždy musí uskutečňovat se souhlasem klienta. Pokud však není umožněno faktické vykonání návštěvy v bytě, může v důsledku toho dojít k zamítnutí žádosti o dávku nebo k jejímu odejmutí.

Ze sociálního šetření se pořizuje písemný Záznam ze sociálního šetření, který obsahuje:

- datum, čas a místo, kde bylo šetření provedeno
- identifikační údaje žadatele (jméno, příjmení, datum narození, trvalý pobyt)
- účel prováděného sociálního šetření
- zjištěné skutečnosti
- označení správního orgánu a oprávněné úřední osoby, která šetření provedla
- podpisy oprávněné úřední osoby a klienta.

Osoba, u které bylo sociální šetření prováděno, má právo do tohoto písemného záznamu nahlédnout.

Při sociální práci s osobami v hmotné nouzi nebo s osobami zdravotně postiženými je třeba dodržovat principy, obsažené v Etickém kodexu sociálních pracovníků České republiky.

4.4 Výplata dávek

Dávky státní sociální podpory, dávky osobám se zdravotním postižením a příspěvek na péči jsou vypláceny v české měně prostřednictvím karty sociálních systémů, a to převodem na platební účet příjemce, využitím platební funkce karty sociálních systémů, nebo v hotovosti, tzn. výběrem z bankomatu. Do doby vydání této karty jsou dávky vypláceny převodem na peněžní účet nebo poštovní poukázkou. Oprávněná osoba je povinna způsob výplaty uvést v žádosti o dávku. [5] [6]

Dávka hmotné nouze příspěvek na živobytí je poskytována v peněžní nebo věcné formě, příp. oběma způsoby. Způsob výplaty stanovuje plátce dávky, tj. Úřad práce ČR. Bere přitom v úvahu schopnosti a možnosti příjemce s dávkou hospodařit a využít ji k účelu, ke kterému byla určena. Plátce dávky může určit tzv. vázané prostředky, tzn. že nejméně 35 % a nejvíce 65 % musí být využito prostřednictvím platební funkce karty sociálních systémů nebo poskytnutím poukázky opravňující k nákupu konkrétního zboží. Důvodem je snaha zabezpečit využití dávky k účelu, na který byla poskytnuta.

Doplatek na bydlení se poskytuje pouze v peněžní formě. Lze jej použít bez souhlasu oprávněné osoby k přímé úhradě nájemného nebo služeb spojených s bydlením, a to poukázáním přímo pronajímateli nebo poskytovateli služeb.

Mimořádná okamžitá pomoc se poskytuje v peněžní nebo věcné formě, příp. oběma způsoby na základě posouzení konkrétní sociální situace příjemce.

V případě peněžní výplaty dávek hmotné nouze se tyto vyplácejí prostřednictvím karty sociálních systémů, a to převodem na platební účet příjemce, využitím platební funkce karty (platby u obchodníků) nebo v hotovosti (výběr z bankomatu). Dále je možné vyplácet formou poukázky na hmotnou pomoc (např. stravenky, poukázky na konkrétní zboží). [1]

4.4.1 Karta sociálních systémů

Karty sociálních systémů, tzv. sKarty začaly být vydávány v červenci 2012. Vzhled, náležitosti a provedení karty sociálních systémů upravuje vyhláška č. 424/2011 Sb.

O sKartu žádá Úřad práce ČR a klient je písemně vyrozuměn o skutečnosti, že je jeho karta na úřadu práce připravena a že si ji může vyzvednout. Při převzetí sKarty dostane klient příručku s návodem, jak lze kartu používat, informaci o podmínkách použití karty a také sazebník plateb při nakládání s sKartou. Pokud kartu odmítne převzít, dávky se vyplácí stávajícím způsobem, tj. na platební účet klienta nebo poštovní poukázkou.

Od 1.1.2013 začala platit novela občanského soudního řádu, která stanovila, že technický účet k sKartě nebude možné exektovat.

sKarty jsou vydávány ve dvou variantách:

- základní (plní funkci platební a autorizační)
- speciální, která složí zároveň jako průkaz TP, ZTP či ZTP/ P pro osoby se zdravotním postižením

U speciálních karet je nutné, aby příjemci dodali na úřad práce svoji fotografii, která bude na sKartě uvedena.

Obrázek č. 3: Vzhled základní sKarty

Zdroj: [13]

Obrázek č. 4: Vzhled speciální sKarty

Zdroj: [13]

Původním záměrem Ministerstva práce a sociálních věcí bylo vydat do konce roku 2012 cca 900 000 sKaret z celkového počtu 1,2 mil. Denní limit měl být 10 000 vydaných karet denně. Toto se však ukázalo jako nereálné, bylo dosaženo průměrného počtu 3 500 karet denně.

Počet vydaných sKaret ke dni 29.3.2013 je uveden v následující tabulce.

Tabulka č. 8: Statistika stavu zpracování sKaret k 29.3.2013

Stav karty/typ karty	Typ 083 - základní	Typ 314 – speciální
karty připravené k vydání	55 166	5 610
karty předané klientovi	247 381	21 590
karty odmítnuté klientem	3 244	103
Počet karet celkem	305 791	27 303

Zdroj: Interní dokumenty

Deklarované výhody sKarty byly:

- nižší náklady na distribuci dávek a výplat
- vyšší bezpečnost díky redukci hotovosti
- sociální aspekt – dostupný produkt a rychlost pomoci
- pohodlí pro koncového příjemce dávky
- přehled a historie plateb a jejich čerpání
- vyšší efektivita veřejného sektoru.

Projekt sKaret byl od počátku kritizován, a to především Národní radou pro zdravotně postižené občany ČR, kteří protestovali především proti povinnosti převzít kartu a proti spojení platební karty s průkazem TP, ZTP a ZTP/P.

Mezi další kritiky patřil ombudsman i opoziční politické strany a také Úřad pro ochranu osobních údajů.

Zásadním problémem se stala skutečnost, že v zákonech upravujících problematiku nepojistných sociálních dávek byl uveden jako jediný způsob výplaty přes sKartu, nebyla však legislativně upravena povinnost klienta si tuto kartu převzít. Proto nemohly být uplatněny původně zamýšlené sankce v případě odmítnutí převzetí sKarty, a to zastavení výplaty dávek.

V současné době se jedná o úplném zastavení projektu sKaret.

5. ANALÝZA VÝDAJŮ NA NEPOJISTNÉ SOCIÁLNÍ DÁVKY A ANALÝZA NÁROKŮ

5.1 Vývoj výdajů na dávky SSP

Výše dávek byla významně ovlivněna přijetím předvolebních sociálních balíčků v roce 2006, kdy například byla zavedena dávka příspěvek na školní pomůcky dětem nastupujícím do první třídy (tzv. pastelkovné). Tento příspěvek byl však poskytnut pouze v roce 2006 a 2007, protože dávka byla zákonem č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů s účinností od 1. ledna 2008 zrušena. V roce 2006 bylo na této dávce vyplaceno 65 mil. Kč a v roce 2007 byla celková výše 57 mil. Kč.

Zmíněné předvolební sociální balíčky z roku 2006 znamenaly nárůst výdajů z 34 mld. Kč v roce 2006 na 48,5 mld. Kč v roce 2007 s předpokladem nárůstu na 56,2 mld. Kč v roce 2008, což by značně přispělo k nárůstu deficitu veřejných financí. V rámci reformy veřejných financí došlo od 1.1.2008 k zásadním úpravám většiny dávek SSP s cílem vytvořit úspornější, adresnější systém, odstranit automatický valorizační mechanismus (dávky byly odvozovány od částek životního minima a při každém jeho zvýšení se zvyšovaly i dávky SSP), podporu rodin s dětmi přenést do vytvoření rodinné politiky, zúžit okruh příjemců dávek, snížit dávky a některé dávky zrušit. V souvislosti s touto úpravou došlo v roce 2008 k poklesu výdajů na SSP na 41,9 mld. Kč a v roce 2009 na 41,1 mld. Kč.

Výdaje na dávky státní sociální podpory podle jednotlivých druhů dávek od roku 2005 do roku 2011 jsou uvedeny v tabulce.

Tabulka č. 9: Výdaje na jednotlivé dávky státní sociální podpory v letech 2005 - 2011 (v mil. Kč)

Dávky	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
přídavek na dítě	11 195	11 033	10 236	6 232	4 736	3 862	3 498
sociální příplatek	4 779	4 419	4 607	3 174	2 962	3 100	786
příspěvek na bydlení	2 458	2 287	1 565	1 619	2 280	3 521	4 641
rodičovský příspěvek	12 627	13 526	28 690	28 294	28 586	27 722	25 709
dávky pěstounské péče	467	585	771	844	923	1 005	1 073
Porodné	895	1 591	2 097	1 647	1 579	1 565	292
Pohřebné	533	513	509	71	17	16	15
ostatní	2	89	57	2	0	0	0
Výdaje celkem	32 954	34 041	48 532	41 883	41 082	40 791	36 014

Zdroj: [10]

U dávky přídavek na dítě je zřejmý pokles výdajů od roku 2008, což bylo způsobeno změnou stanovení nároku na dávku i odstraněním automatické valorizace v závislosti na životním minimu. Oproti předchozímu období, kdy nárok na přídavek na dítě vznikl rodině, jejíž příjem nepřesahoval 4násobek životního minima, od 1.1.2008 byla tato příjmová hranice snížena na 2,4násobek životního minima a byly stanoveny pevné částky ve výši 500,- Kč pro děti do 6 let věku, 610,- Kč do 15 let a 700,- Kč nezaopatřenému dítěti do 26 let.

Více než dvojnásobný nárůst výdajů na rodičovský příspěvek od roku 2007 souvisí s novým způsobem výpočtu, kdy rodičovský příspěvek je vypočítán jako 40 % z průměrné mzdy v nepodnikatelské sféře za rok, který o dva roky předchází aktuální rok, tzn. že v roce 2007 je stanoven jako 40 % z průměrné mzdy v roce 2005, tj. 7 582,- Kč.

V letech 2006 a 2007 došlo také ke zvýšení výdajů na porodné, které bylo stanoveno v návaznosti na výši životního minima na částku 17 500,- v roce 2006 a 17 760,- Kč v roce 2007. Od roku 2008 došlo v rámci úsporných opatření ke stanovení pevné částky porodného na 13 000,- Kč. K razantnímu poklesu výdajů na tuto dávku došlo v roce 2011, kdy byl nárok na porodné omezen jednak pouze na první narozené dítě, tak také rozhodným příjmem rodiny, který nesmí přesahovat 2,4násobek životního minima. Výše porodného zůstala 13 000,- Kč.

Od roku 2008 došlo k výraznému poklesu výdajů také u dávky pohřebné, a to z důvodu značného zúžení okruhu osob, které mohou uplatnit nárok na tuto dávku.

K mírnému snížení výdajů na sociální příplatek od roku 2008 došlo z důvodu snížení příjmové hranice pro nárok na tuto dávku z 2,2 násobku životního minima na 2,0 násobek. Naproti tomu k razantnímu snížení výdajů došlo v roce 2011, kdy nárok na sociální příspěvek byl omezen pouze na rodiny se zdravotně postiženým dítětem či rodičem. Příjmová hranice zůstala beze změny.

5.2 Vývoj výdajů na dávky hmotné nouze, příspěvku na péči a dávek pro zdravotně postižené občany

Dávky hmotné nouze začaly být vypláceny od 1.1.2007, kdy nabyl účinnosti zákon o pomoci v hmotné nouzi, a ke stejnému datu začal být vyplácen příspěvek na péči podle zákona o sociálních službách.

Objem vyplacených dávek za období 2007 - 2011 je uveden v tabulce č. 10.

Tabulka č. 10: Dávky hmotné nouze a příspěvek na péči vyplacené v letech 2007 – 2011 (v mil. Kč)

Dávky	2007	2008	2009	2010	2011
Dávky pomoci v hm.nouzi celkem	3 287	2 794	3 089	3 882	4 982
z toho – příspěvek na živobytí	2 593	2 176	2 328	2 863	3 820
- doplatek na bydlení	524	473	512	686	850
- mimoř. okamžitá pomoc	170	146	249	334	312
Příspěvek na péči	14 608	18 252	18 697	19 599	18 084

Zdroj: [14]

Výdaje na dávky hmotné nouze od roku 2008 stále stoupají. Důvodem je nárůst počtu domácností v hmotné nouzi, kupříkladu v roce 2010 se v průměru jednalo o cca 79 tis. domácností, což je o 16 tis. více než v roce 2009, a v roce 2011 se ocitlo v hmotné nouzi 91 tis. domácností, tj. o 12 tis. více než v roce 2010. Důvodem výrazného zvýšení mimořádné okamžité pomoci v roce 2010 bylo řešení povodňových škod v Libereckém a Ústeckém kraji.

Dalším důvodem zvýšení počtu domácností v hmotné nouzi v roce 2011 a tudíž i zvýšení výdajů na tyto dávky bylo podstatné omezení nároku na sociální příplatek ze systému státní sociální podpory a růst cen v oblasti bydlení.

Nárůst výdajů na příspěvek na péči do roku 2010 byl způsoben jednak vyšším počtem vyplacených dávek, a jednak změnou ve struktuře příjemců dávky, především růstem počtu příjemců ve IV. stupni závislosti s vyšší částkou příspěvku. V roce 2011 pak výdaje poklesly o 1,5 mld. Kč, s to především z důvodu snížení výše příspěvku v I. stupni závislosti u osob starších 18 let od ledna 2011 z původní částky 2 000 Kč na 800 Kč.

Tabulka č. 11: Výdaje na dávky pro osoby se zdravotním postižením v letech 2007 - 2011 (v mil. Kč)

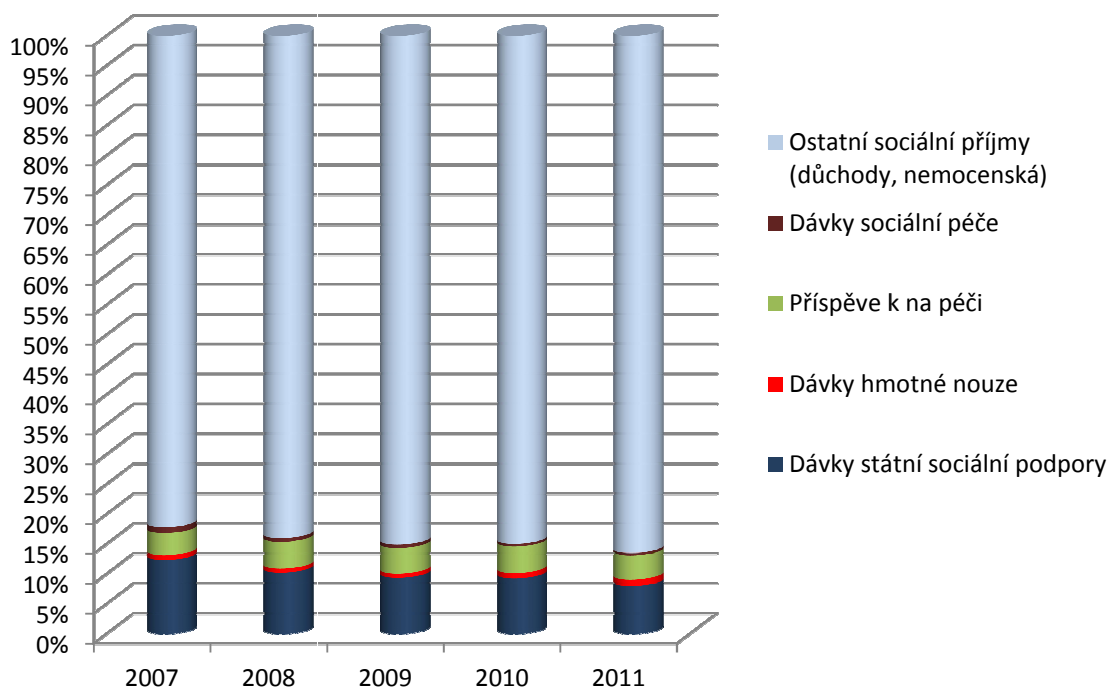
Dávky	2007	2008	2009	2010	2011
Opakující se dávky celkem	481	15	14,4	15,6	14,6
z toho – na zvýšené náklady	466,6	0,5	-	-	-
- úhrada za užívání bezbar.bytu	9,5	9,3	9	9,5	9,2
- na úhradu za užívání garáže	1,5	1,5	1,7	1,6	1,4
- nevidomým občanům	3,4	3,7	3,7	4,5	4
Jednorázový příspěvek celkem	2 434,9	2 481,3	2 455,3	1 795	1 883,6
z toho – na zakoupení motor.vozidla	381,3	401,2	349,9	335,2	335,4
- na celk. úpravu motor.voz.	5,4	3,1	2,9	3,3	5,7
- na zvl. úpravu motor. voz.	16,6	18,8	16,8	21,2	20,8
- na provoz motorového voz.	1 523,8	1 547	1 569,4	931	884,3
- na úpravu bytu	62,6	65,6	59,8	53,6	56
- na individuální dopravu	45,8	36,4	33,8	32,8	31,5
- na opatření zvl. pomůcek	376,7	391,7	411,8	405,3	538,7
- nevidomým na vodíc.psa	9,8	7,9	5,6	7,7	7,7

Zdroj: [14]

Výrazné snížení výdajů na opakující se dávky od roku 2008 bylo způsobeno zrušením příspěvku na zvýšené náklady k 31.12.2007. V roce 2008 se jednalo pouze o doplatky tohoto příspěvku, od roku 2009 již není vyplácen vůbec. Další podstatný pokles výdajů o 0,7 mld. Kč oproti předchozímu roku byl v roce 2010, a to především z důvodu snížení výše příspěvku na provoz motorového vozidla. V roce 2011 se výdaje opět mírně zvýšily, a to především u dávky na opatření zvláštních pomůcek.

V grafu č. 1 je znázorněna struktura sociálních příjmů domácností, z níž je patrné, že po dávkách důchodového a nemocenského zabezpečení tvoří další významnou skupinu dávky státní sociální podpory, i když jejich podíl 10% z roku 2007 postupně klesá na 5% v roce 2012, což koresponduje se snižujícími se výdaji na tyto dávky. Podíl příspěvku na péči se v celém sledovaném období pohybuje kolem 5%, neboť nedocházelo k žádným podstatným změnám.

Struktura sociálních příjmů domácností

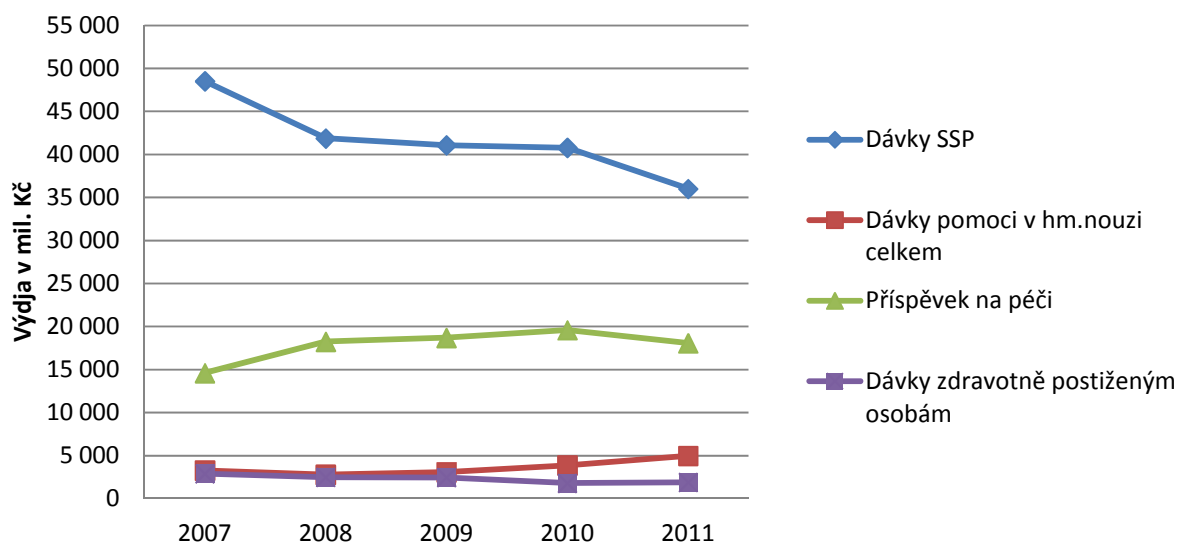

Graf č. 1: Struktura sociálních příjmů domácností v letech 2007 - 2011

Zdroj: [14]

Souhrnný přehled vývoje nákladů na nepojistné sociální dávky od roku 2007 je uveden v grafu č. 2

Vývoj nákladů na nepojistné sociální dávky v letech 2007 - 2011

Graf č. 2: Vývoj výdajů na NSD v letech 2007 – 2011

Zdroj: [14]

5.3 Analýza nároku modelových rodin

Pro analýzu nároku na nepojistné sociální dávky byly vytvořeny tři modelové rodiny. Rodina A je úplná rodina – otec, matka, dvě nezletilé děti a v průběhu sledovaného období se narodí třetí dítě. Za rodinu B je považován jednotlivec – zdravotně postižená osoba. Rodinu C tvoří matka samoživitelka a jedno dítě.

Pro porovnání byly vybrány roky 2007, kdy především výdaje na dávky státní sociální podpory byly vysoké, a kdy vstoupily v platnost zákony o hmotné nouzi a o příspěvku na péči, dále rok 2008, kdy došlo k výrazným omezením a snížení výdajů v souvislosti s reformou veřejných financí a rok 2012, kdy byla sociální reforma završena a správa veškerých nepojistných sociálních dávek přešla pod Úřad práce ČR. U rodiny B je přidán rok 2010, kdy došlo ke změně v dávkách pro zdravotně postižené osoby.

5.3.1 Analýza rodiny A – úplná rodina

Rodina – otec, matka, 1. dítě ve věku 8 let, 2. dítě ve věku 4 let. V průběhu sledovaného období (v měsíci březen) se narodí třetí dítě. Matka po vyčerpání peněžité pomoci v mateřství začne pobírat rodičovský příspěvek od 1.7. daného roku.

Rozhodný příjem rodiny činí pro nárok na přídavek na dítě (za předchozí rok) 24 000,- Kč, pro sociální příplatek (za předchozí čtvrtletí) 21 500,- Kč.

Pro zjednodušení je předpokládán neměnný příjem.

V tabulce jsou uvedeny částky životního minima jednotlivých členů rodiny v příslušných letech.

Tabulka č. 12: Životní minimum modelové rodiny A

Životní minimum rodiny	2007	2008	2012
1. dospělá osoba	2 880	2 880	3 140
2. dospělá osoba	2 600	2 600	2 830
dítě 8 let	1 960	1 960	2 140
dítě 4 roky	1 600	1 600	1 740
Σ 4členná rodina	9 040	9 040	9 850
narozené dítě	1 600	1 600	1 740
Σ 5členná rodina	10 640	10 640	11 590

Zdroj: upraveno podle [8]

Rok 2007

Přídavek na dítě:

stanovení nároku 4členná rodina: $9\,040 \times 4 = 36\,160 > 24\,000$ nárok vzniká

$9\,040 \times 2,4 = 21\,696 < 24\,000$ nárok nevzniká

Rodině vznikl nárok na přídavek na dítě ve snížené výměře.

Výše PnD: životní minimum dítěte krát 0,16

Dítě 8 let: $1\,960 \times 0,16 = 314$

Dítě 4 roky: $1\,600 \times 0,16 = 256$

Po narození třetího dítěte: $10\,640 \times 2,4 = 25\,536 > 24\,000$ nárok vzniká

Rodině vznikl nárok na přídavek na dítě v základní výměře

Výše PnD: životní minimum dítěte krát 0,31

Dítě 8 let: $1\,960 \times 0,31 = 608$

Dítě 4 roky: $1\,600 \times 0,31 = 496$

Narozené dítě: $1\,600 \times 0,31 = 496$

Sociální příplatek:

Stanovení nároku 4členná rodina: $9\,040 \times 2,2 = 19\,880 < 21\,500$ nárok nevzniká

Stanovení nároku 5členná rodina: $10\,640 \times 2,2 = 23\,408 > 21\,500$ nárok vzniká

Výpočet:

$$SP = \frac{\check{Z}MD \times P}{\check{Z}M \times 2,2}$$

kde $\check{Z}MD$ = životní minimum dětí ($1\,960 + 1\,600 + 1\,600 = 5\,160$)

$\check{Z}M$ = životní minimum rodiny ($10\,640$)

P = rozhodný příjem rodiny ($21\,500$)

$$SP = 5\,160 - (108\,360\,000 / 23\,408) = 5\,160 - 4\,629 = 531.$$

Porodné:

Výše dávky: součin $\check{Z}M$ dítěte a koeficientu $11,10$

$$1600 \times 11,10 = 17\,760$$

Rodičovský příspěvek:

Po vyčerpání peněžité pomoci v mateřství bude mít matka nárok na rodičovský příspěvek ve výši 40 % průměrné měsíční mzdy v nepodnikatelské sféře za rok 2005, tj. 7 582 Kč.

Rok 2008

Přídavek na dítě:

Stanovení nároku 4členná rodina: $9\,040 \times 2,4 = 21\,696 < 24\,000$ nárok nevzniká

Stanovení nároku 5 členná rodina: $10\,640 \times 2,4 = 25\,536 > 24\,000$ nárok vzniká

Výše PnD: dítě 8 let: 610

dítě 4 roky: 500

narozené dítě: 500

Sociální příplatek:

Stanovení nároku: rozhodný příjem rodiny nesmí přesáhnout 2,0 násobek $\check{Z}M$ rodiny

4členná rodina: $9\,040 \times 2,0 = 18\,080 < 21\,500$ nárok nevzniká

5 členná rodina: $10\,640 \times 2,0 = 21\,280 < 21\,500$ nárok nevzniká

Porodné:

Porodné je stanovené ve výši 13 000 Kč.

Rodičovský příspěvek:

Od roku 2008 je nutné provést volbu délky čerpání rodičovského příspěvku a s tím související výše rodičovského příspěvku.

2letá varianta – 11 400 Kč

3letá varianta – 7 600 Kč

4letá varianta– do věku 21 měsíců dítěte 7 600 Kč, následně do 4 let 3800 Kč.

Matka provedla volbu na 3letou variantu.

Rok 2012

Přídavek na dítě:

Stanovení nároku: rozhodný příjem rodiny nesmí přesahovat součin ŽM rodiny a koeficientu 2,4.

4členná rodina: $9850 \times 2,4 = 23\,640 < 24\,000$ nárok nevzniká

5členná rodina: $11590 \times 2,4 = 27\,816 > 24\,000$ nárok vzniká

Výše PnD: dítě 8 let: 610

dítě 4 roky: 500

narozené dítě: 500

Sociální příplatek: Zrušen

Porodné: Je vypláceno pouze na první narozené dítě – není nárok.

Rodičovský příspěvek:

Je dána celková částka k vyčerpání ve výši 220 000 Kč. Matka po vyčerpání peněžité pomoci v mateřství zvolila měsíční výši čerpání 7 000 Kč.

Tabulka č. 13: Přehled dávek vyplacených za rok modelové rodině A

Dávky/Rok	2007	2008	2012
Přídavek na dítě (10 měsíců)	16 000	16 100	16 100
Rodičovský příspěvek (6 měsíců)	45 492	45 600	42 000
Sociální příplatek (10 měsíců)	5 310	0	0
Porodné	17 760	13 000	0
Celkem	84 562	74 700	58 100

Zdroj: vlastní

Z výše uvedené analýzy nároků na dávky státní sociální podpory modelové rodiny vyplývá, že skutečně dochází ke snižování výše poskytovaných dávek, a to v souvislosti s reformou veřejných financí a přijímáním úsporných opatření. Zatímco v roce 2007 měla rodina před narozením třetího dítěte nárok na dávky ve výši 570,- Kč měsíčně, po narození dítěte se nárok zvýšil na 2131,- Kč měsíčně, matce vznikl nárok na porodné 17760 a následně na rodičovský příspěvek 7582,- Kč měsíčně, pak v roce 2008 před narozením dítěte nárok na dávky nevznikl, po narození dítěte pak měla rodina nárok na 1610,- Kč měsíčně. Matce vznikl nárok na porodné 13000,- Kč a následně na rodičovský příspěvek 7600,- Kč. V roce 2012 rodině vznikl nárok na dávky až po narození třetího dítěte, a to ve výši 1610,- Kč. Matce nevznikl nárok na porodné, rodičovský příspěvek si zvolila ve výši 7000,- Kč měsíčně.

5.3.2. Analýza rodiny B – jednotlivec, invalidní důchodce

Invalidní důchodce žijící sám v bytě, kde má uzavřenou podnájemní smlouvu. Náklady spojené s bydlením hradí ve výši 3 000,- Kč měsíčně. Pobírá částečný invalidní důchod ve výši 3 450,- Kč měsíčně. Na základě posouzení zdravotního stavu mu byl Okresní správou sociálního zabezpečení přiznán II. stupeň závislosti, od odborného lékaře má stanovenou diabetickou dietu.

Rok 2007

Příspěvek na péči

Vzhledem k tomu, že klient má přiznán II. stupeň závislosti, náleží mu příspěvek na péči ve výši 4 000 Kč měsíčně.

Dávky pro osoby zdravotně postižené

Klientovi byl na základě posouzení zdravotního stavu vydán průkaz ZTP/P, a proto mu také vznikl nárok na příspěvek na provoz motorového vozidla, a to ve výši 9 900 Kč za rok, což činí 825 Kč na měsíc.

Dávky hmotné nouze

Příspěvek na živobytí je stanoven jako rozdíl částky životního minima, zvýšená o částku na dietu, a příjmu poníženého o přiměřené náklady.

Příjem: stanoví se jako průměr za předchozí tři měsíce, výše důchodu se neměnila, tzn. rozhodný příjem činí 3 450 Kč.

Životní minimum jednotlivce činí 3 126, zvýšení z důvodu dietního stravování činí 1 080. Celkem 4 206.

Přiměřené náklady: 30 % z příjmu, tj. 30 % z 3 450 = 1 035.

Vzorec výpočtu je uveden kapitole 3.3.4

Výpočet: $4\,206 - (3\,450 - 1\,035) = 1\,791$ Kč.

Nárok na dávku doplatek na bydlení byl podmíněn nárokem na dávku státní sociální podpory příspěvek na bydlení. Vzhledem k tomu, že klient bydlí v podnájmu, není na příspěvek na bydlení nárok a tudíž není nárok ani na doplatek na bydlení ze systému hmotné nouze.

Rok 2010

V tomto roce došlo ke změně nároku na dávku pro zdravotně postižené občany příspěvek na provoz motorového vozidla. Dávka se snížila pro II. stupeň závislosti na 3 000 Kč ročně, tj. 250 Kč měsíčně.

U dávky příspěvek na péči ani v systému hmotné nouze k žádným změnám nedošlo, klient má nárok na stejné dávky ve stejné výši jako v roce 2007.

Rok 2012

Od 1.1.2012 došlo ke změnám ve všech dávkových systémech, jejich správa přešla pod Úřad práce ČR a bylo zvýšeno životní a existenční minimum.

Příspěvek na péči

Ve II. stupni závislosti zůstává výše příspěvku na péči 4 000.

Dávky pro osoby zdravotně postižené

Jednotlivé dávky týkající se provozu motorového vozidla byly sloučeny do jedné – příspěvku na mobilitu, který již není vyplácen ročně ale měsíčně, a to v jednotné výši 400 Kč.

Dávky hmotné nouze

Došlo ke zvýšení částek životního minima, u jednotlivce z 3 126 na 3 410, a také částky zvýšení na dietní stravování – diabetickou dietu z 1 080 na 1 130.

Pro zjednodušení není brána v úvahu valorizace důchodu ani zvýšení nákladů na bydlení.

Rozhodný příjem se posuzuje za předchozí měsíc.

Příspěvek na živobytí

Výpočet: $4\,540 - (3\,450 - 1\,035) = 2\,125$

Doplatek na bydlení již není podmíněn nárokem na příspěvek na bydlení ze systému státní sociální podpory. Přestože klient má k bytu uzavřenou podnájemní smlouvu, lze použít tzv. správní uvážení, a s přihlédnutím ke konkrétní situaci – klient je osoba zdravotně postižená, lze doplatek na bydlení přiznat.

Vzorec výpočtu je uveden v kapitole 3.3.5

Výpočet: $(3\ 000 - 0) - (3\ 450 + 2\ 125 - 4\ 540) = 1\ 965$

Tabulka č. 14: Přehled nároků modelové rodiny B na dávky za měsíc

Dávky/Rok	2007	2008	2010	2012
Příspěvek na péči	4 000	4 000	4 000	4 000
Dávky OZP	825	825	250	400
Příspěvek na živobytí	1 791	1 791	1 791	2 125
Doplatek na bydlení	0	0	0	835
Celkem	6 616	6 616	6 041	7 360

Zdroj: vlastní

Z analýzy nároku rodiny B, tedy zdravotně postiženého jednotlivce je zřejmé, že v letech 2007 a 2008 se nárok na dávky nezměnil. K poklesu došlo v roce 2010 z důvodu snížení dávky OZP – příspěvek na provoz motorového vozidla. V roce 2012 došlo na rozdíl od rodiny A ke zvýšení nároku na dávky, a to jednak transformací příspěvků na provoz motorového vozidla do příspěvku na mobilitu, jejíž částka je stanovena ve výši 400 Kč měsíčně, tak změnou ve výši životního minima, což se projevilo ve zvýšení dávek hmotné nouze, a také změnou v poskytování doplatku na bydlení, který přestal být podmíněn nárokem na dávku státní sociální podpory příspěvek na bydlení. Nárok na doplatek na bydlení vznikl ve výši 835 Kč měsíčně.

5.3.3 Analýza rodiny C – matka samoživitelka

Rodinu C tvoří osamělá matka samoživitelka a jedno dítě ve věku 12 let. Bydlí v nájemním bytě, kde jsou hlášeni k trvalému pobytu a platí nájem ve výši 3 000 Kč měsíčně a náklady s bydlením spojené (el. energii, vodné, odpady) ve výši 1 500 Kč měsíčně. Matka pracuje, její výdělek za měsíc činí 6 500 Kč, na dítě pobírá výživné ve výši 1 700 Kč měsíčně. Průměrný měsíční příjem činí 8 200 Kč.

2007

Životní minimum rodiny: matka	2 880
dítě	1 960

Přídavek na dítě

Stanovení nároku: rozhodný měsíční příjem 8 200 je nižší než součin ŽM rodiny a koef. 2,4, tj. 11 616, ale je vyšší než součin ŽM a koef. 1,5, tj. 7 260. Vzniká tedy nárok na PnD v základní výměře, která činí součin ŽM dítěte a koef. 0,31.

Výpočet: $1\,960 \times 0,31 = 608$.

Sociální příplatek

Stanovení nároku: rozhodný měsíční příjem 8 200 je nižší než součin ŽM rodiny a koef. 2,2, tj. 10 648.

Vzhledem k tomu, že se jedná o osamělého rodiče, zvyšuje se životní minimum dítěte koeficientem 1,17.

Výpočet:

$$\text{SP} = 1960 \times 1,17 - \frac{(1960 \times 1,17 \times 8200)}{(1960 \times 1,17 + 2\,880) \times 2,2}$$

$$\text{SP} = 2293,2 - (18804240 / 11381,04) = 2293,2 - 1652,2 = 641.$$

Příspěvek na bydlení

Stanovení nároku: rozhodný měsíční příjem 8 200 x koeficient 0,3, tj. 2 460 je nižší než měsíční náklady spojené s bydlením 4 500.

Výpočet: $4\,500 - (8\,200 \times 0,3) = 2\,040$.

2008

Přídavek na dítě

Stanovení nároku: rozhodný měsíční příjem 8 200 je nižší než součin ŽM rodiny a koef. 2,4, tj. 11 616. Vzniká tedy nárok na PnD ve výši 610.

Sociální příplatek

Stanovení nároku: rozhodný měsíční příjem 8 200 je nižší než součin ŽM rodiny a koef. 2,0, tj. 9 680.

Vzhledem k tomu, že se jedná o osamělého rodiče, zvyšuje se životní minimum dítěte koeficientem 1,17.

Výpočet:

$$SP = 1960 \times 1,17 - \frac{(1960 \times 1,17 \times 8200)}{(1960 \times 1,17 + 2\,880) \times 2,0}$$

$$SP = 2293,2 - (18804240 / 10346,4) = 2293,2 - 1817,5 = 476.$$

Příspěvek na bydlení

Stanovení nároku: rozhodný měsíční příjem 8200 x koeficient 0,3, tj. 2460 je nižší než měsíční náklady spojené s bydlením 4 500.

$$\text{Výpočet: } 4\,500 - (8\,200 \times 0,3) = 2\,040.$$

2012

v tomto roce došlo ke zvýšení životního minima – viz tab. č. 1 v kapitole 3.1

Přídavek na dítě

Stanovení nároku: rozhodný měsíční příjem 8 200 je nižší než součin ŽM rodiny a koef. 2,4, tj. 13 320. Vzniká tedy nárok na PnD ve výši 610.

Sociální příplatek zrušen

Příspěvek na bydlení

Stanovení nároku: rozhodný měsíční příjem 8200 x koeficient 0,3, tj. 2460 je nižší než měsíční náklady spojené s bydlením 4 500.

$$\text{Výpočet: } 4\,500 - (8\,200 \times 0,3) = 2\,040.$$

Tabulka č. 15: Přehled nároků modelové rodiny C na dávky za měsíc

Dávky/Rok	2007	2008	2012
Přídavek na dítě	608	610	610
Sociální příplatek	641	476	0
Příspěvek na bydlení	2 040	2 040	2040
Celkem	3 289	3 126	2 650

Zdroj: vlastní

Z provedené analýzy nároku na dávky rodiny C, tj. matky samoživitelky s jedním dítětem je zřejmé, že hlavní změna v nároku se týká sociálního příplatku. V roce 2007 měla matka nárok na sociální příplatek ve výši 641,- Kč měsíčně, v roce 2008 po snížení koeficientu z 2,2 na 2,0 vznikl nárok na 476,- Kč a v roce 2012 již byl tento příplatek zrušen. U dávek přídavek na dítě a příspěvek na bydlení ke změně nedošlo. Je tedy zřejmé, že zrušení sociálního příplatku se dotklo především nízkopříjmových rodin, které však nejsou řešeny dávkami hmotné nouze, kde by zrušení sociálního příplatku bylo kompenzováno zvýšením těchto dávek.

ZÁVĚR

Cílem této práce bylo objasnit systém nepojistných sociálních dávek, podmínky nároku na výplatu těchto dávek a změny, ke kterým došlo v rámci sociální reformy k 1.1.2012, a dále analýza výdajů na tyto dávky a analýza nároků na příkladu modelových rodin.

Nepojistné sociální dávky jsou součástí systému sociálního zabezpečení, a tedy zároveň součástí sociální politiky státu. Mezi nejvýznamnější a nejstarší funkci sociální politiky patří funkce ochranná, tj. řešení vzniklých sociálních situací, kdy člověk je nějakým způsobem znevýhodněn oproti ostatním, ať již z důvodu ekonomického, sociálního, zdravotního. Právě tyto situace řeší nepojistné sociální dávky.

Rozhodování o nepojistných sociálních dávkách, tedy o dávkách státní sociální podpory, dávkách hmotné nouze, příspěvku na péči a dávkách pro zdravotně postižené občany je od 1.1.2012 plně v kompetenci Úřadu práce České republiky. Do 31.12.2011 rozhodoval Úřad práce ČR pouze o dávkách státní sociální podpory, o dávkách hmotné nouze a zdravotně postiženým občanům rozhodovaly obecní úřady.

Dávky státní sociální podpory se dělí na dvě skupiny – testované, kde se pro nárok na dávku sleduje rozhodný příjem, a netestované, kde se příjem nesleduje. Testovanými dávkami jsou přídavek na dítě, příspěvek na bydlení a porodné, a do 31.12.2011 také sociální příplatek, který byl od 1.1.2012 zrušen. Netestovanými dávkami jsou rodičovský příspěvek, pohřebné a do 31.12.2012 také dávky pěstounské péče, které jsou od 1.1.2013 jsou ze systému státní sociální podpory vyjmuty.

Do dávek hmotné nouze patří opakující se dávky – příspěvek na živobytí a doplatek na bydlení, a dále jednorázová dávka mimořádné okamžité pomoci.

Mezi dávky pro zdravotně postižené občany patří příspěvek na mobilitu, příspěvek na zvláštní pomůcku, a dále příspěvek na péči.

O všech dávkách rozhoduje Úřad práce v rámci správního řízení.

Jako součást sociální reformy začal Úřad práce ČR v roce 2012 vydávat karty sociálních systémů, tzv. sKarty, které jsou již delší dobu velmi diskutované a v současné době se rozhoduje, zda v projektu pokračovat s legislativními změnami nebo zda ho úplně zastavit a sKarty zrušit.

Sociální politika státu je závislá na ekonomické situaci, kdy v případě zpomalení nebo poklesu ekonomického růstu nastává problém, z čeho sociální výdaje financovat. Proto se objevují snahy omezovat výdaje na sociální zabezpečení. K výraznému zásahu do těchto

výdajů, především ze systému státní sociální podpory, došlo v roce 2008 v rámci reformy veřejných výdajů, a to na základě zákona č. 261/2007 Sb., ve znění pozdějších předpisů, o stabilizaci veřejných rozpočtů.

Z provedené analýzy vyplynulo, že z částky výdajů na dávky státní sociální podpory v roce 2007, která činila 48,5 mld. Kč došlo k poklesu na 41,9 mld. v roce 2008 a 41,1 ml. v roce 2009, a tento klesající trend pokračoval i v následujících letech, což mělo dopad na příjmy domácností. V uvedeném období došlo k poklesu podílu dávek státní sociální podpory na celkových sociálních příjmech domácností z 10 % na 5%. Vzhledem k tomu, že dávky státní sociální podpory jsou určeny především rodinám s dětmi, je otázka, zda je krácení výdajů právě v této oblasti vhodné. Stát by měl věnovat podpoře rodinám s dětmi svoji pozornost, a pokud omezuje výdaje na sociální dávky, měl by snížení sociálních příjmů těmto rodinám kompenzovat např. většími daňovými úlevami a měl by více podporovat pro rodinnou politiku.

Z analýzy modelové rodiny A, tj. úplné rodiny, kde se v průběhu sledovaného období narodí další dítě, vyplynulo, že došlo k výraznému poklesu celkového příjmu z dávek SSP, a to především z důvodu zrušení sociálního příplatku a omezení porodného. U přídatku na dítě a rodičovského příspěvku k výrazné změně nedošlo.

V případě dávek hmotné nouze je situace opačná, dochází zde k mírnému zvyšování výdajů. Tato situace je způsobena ekonomickou situací a růstem cen bydlení, kdy stále více rodin se ocitá v hmotné nouzi, a také provázaností na systém státní sociální podpory, kdy snížení příjmu rodiny z tohoto systému zvyšuje částky dávek ze systému hmotné nouze.

Především u těchto dávek je velmi problematické zabránit jejich zneužívání. Existuje určitá skupina obyvatel, pro které je běžným standardem žít pouze ze sociálních dávek, a v tom vychovávají i své děti, které pak tento způsob života považují za přirozený. To s sebou nese riziko dalšího zvyšování výdajů.

Další skupinou obyvatel, která si zaslouží pozornost státu, jsou zdravotně postižení občané. Tito lidé jsou často odkázáni na dávky poskytované státem, ať již jde o dávky důchodového a nemocenského zabezpečení, tak i o dávky ze systému sociální pomoci. Na příkladu rodiny B, za kterou je považován jednotlivec, který je zdravotně postižený, je zřejmé, že v letech 2007 a 2008 nedošlo k žádné změně příjmu z nepojistných sociálních dávek. K poklesu došlo v roce 2010, kdy byla snížena dávka pro zdravotně postižené občany příspěvek na provoz motorového vozidla, a v roce 2012 se příjem z dávek zvýšil, a to především z důvodu zvýšení životního minima, což se projevilo ve zvýšení dávek hmotné nouze, tak ve změnách nároku na doplatek na bydlení a sloučením dávek pro zdravotně

postižené občany do příspěvku na mobilitu ve výši 400,- Kč měsíčně. Výše příspěvku na péči se po celé období nezměnila. Je tedy patrné, že nejvýznamnější změnou v dávkách pro zdravotně postižené občany je sloučení několika dávek do dvou a přechod správy těchto dávek z obecních úřadů na Úřad práce ČR, ale ve výši dávek k podstatnějším změnám nedošlo.

Z provedené analýzy nároku na dávky rodiny C, tj. matky samoživitelky s jedním dítětem je zřejmé, že hlavní změna v nároku se týká sociálního příplatku, kdy po snížení koeficientu pro stanovení nároku a výše dávky došlo také v roce 2008 ke snížení výše dávky a v roce 2012 byl sociální příplatek bez náhrady zrušen. U dávek přídavek na dítě a příspěvek na bydlení ke změně nedošlo. Je tedy zřejmé, a to vyplývá i z analýzy rodiny A, že zrušení sociálního příplatku se dotklo především nízkopříjmových rodin, jejichž příjem však převyšuje částku životního minima a které proto nejsou řešeny dávkami hmotné nouze, kde by zrušení sociálního příplatku bylo kompenzováno zvýšením těchto dávek.

Závěrem lze říci, že poskytování nepojistných sociálních dávek odpovídá modelu sociálního státu, kde existuje solidarita bohatších s chudšími tak, aby se nikdo nedostal do situace, kdy zůstane zcela bez prostředků.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BECK, Petr. *Dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky pro osoby se zdravotním postižením: k 1.5.2012 : komentář, právní předpisy*. 1. vyd. Olomouc: ANAG, 2012, 447 s. Práce, mzdy, pojištění. ISBN 978-80-7263-744-7.
- [2] BŘESKÁ, Naděžda. *Státní sociální podpora*. 14. aktualiz. vyd. Olomouc: ANAG, 2012. ISBN 978-80-7263-739-3.
- [3] KRÁLOVÁ, Jarmila a Eva RÁŽOVÁ. *Sociální služby a příspěvek na péči*. 4. aktualiz. vyd. Olomouc: ANAG, 2012. ISBN 978-80-7263-748-5.
- [4] KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 5., přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: WoltersKluwer Česká republika, 2010. ISBN 978-807-3575-854.
- [5] ČR. 117/1995: Zákon o státní sociální podpoře. In: 31/1995. 1995. Dostupné z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=117/1995&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy
- [6] ČR. 108/2006: Zákon o sociálních službách. In: 37/2006. 2006. Dostupné z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=108/2006&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy
- [7] ČR. 111/2006: Zákon o pomoci v hmotné nouzi. In: 37/2006. 2006. Dostupné z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=111/2006&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy
- [8] ČR. 409/2011: Zákon Nařízení vlády. In: 409/2011. 2011. Dostupné z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=409/2011&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy
- [9] ČR. 482/2012: Nařízení vlády. In: 183/2012. 2012. Dostupné z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=482/2012&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy
- [10] ČSÚ [online]. [cit. 2013-04-16]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/socialni_zabezpeceni_lide
- [11] Portál MPSV. *MPSV* [online]. [cit. 2013-04-16]. Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/soc>
- [12] Portál MPSV. *MPSV* [online]. [cit. 2013-04-16]. Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/upcr>

[13] Portál MPSV. *MPSV* [online]. [cit. 2013-04-16]. Dostupné z:
<http://socialnireforma.mpsv.cz/cs/4>

[14] Portál MPSV. *MPSV* [online]. [cit. 2013-04-16]. Dostupné
z:<http://www.mpsv.cz/cs/12835>